

**MEMÒRIA DE LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL
CASTELL DE MONTCLÚS
(Sant Esteve de Palautordera, Vallès Oriental)**

Campanyes:

- setembre - octubre 2000
- novembre 2001

**Josep Pujades i Cavalleria
Carme Subiranas Fàbregas
(per "Estrat, s.c.p.")**

Març 2003

ÍNDEX

Introducció

Fitxa tècnica	pàg.	3
Motius de la intervenció	pàg.	3
Marc geogràfic	pàg.	4
Marc geològic	pàg.	5
Situació	pàg.	5
Síntesi històrica	pàg.	6
Metodologia.....	pàg.	7

Descripció dels treballs i resultats

de la intervenció	pàg.	9
-------------------------	------	---

Conclusions.....	pàg.	21
------------------	------	----

Bibliografia.....	pàg.	25
-------------------	------	----

-Annexos

Descripció de les unitats estratigràfiques.....	pàg.	26
Descripció d'elements i fets constructius.....	pàg.	34
Inventari del material arqueològic	pàg.	43
Restauració del material arqueològic.....	pàg.	80
Dibuix del material arqueològic	pàg.	81
Planimetria	pàg.	99
Fotografies	pàg.	125

Fitxa tècnica

Nom del jaciment:	castell de Montclús
Tipus de jaciment:	castell
Cronologia:	ibèric / ss. XI-XII / ss. XVII-XVIII
Coordenades U.T.M.:	mapa: L37-14(364) situació: 31TDG528196
Any de la intervenció:	2000 i 2001
Terme municipal:	Sant Esteve de Palautordera
Comarca:	Vallès Oriental
Direcció:	Josep Pujades i Cavalleria Carne Subiranas Fàbregas
Coordinació i redacció del projecte:	Lluís Vila (Estrat s.c.p.)
Finançament:	Diputació de Barcelona Ajuntament de Sant Esteve de Palautordera
Propietat:	privada

Motius de la intervenció

L'excavació arqueològica al castell de Montclús es va [?] a partir del projecte redactat per Lluís Vila i Bonamusa (Estrat, s.c.p.). S'inicià l'any 1997 amb una primera neteja de la vegetació i la construcció de les escales metàl·liques d'accés al castell. La finalitat de la intervenció és ~~la~~ ^{de} documentar exhaustivament les restes del castell i consolidar-les per permetre la visita al recinte murallat. L'empresa "Estrat s.c.p.", en darrera instància, vol aprofitar el monument per a realitzar itineraris pedagògics i facilitar-ne la visita de grups d'escolars.

Marc geogràfic¹

El municipi de Santa Esteve de Palautordera es reparteix amb el terme veí i complementari de Santa Maria de Palautordera la gran terrassa fluvial de la Tordera, quan aquesta ha deixat les valls encaixades del Montseny. La seva demarcació de 10,73 km² s'inicia al petit congost que es forma entre la serra de Vallmanya i la petita serra de Montclús que fa d'espona per l'esquerra de la Tordera i s'obre vers el sud cap a l'antiga plana de Palau i la de Santa Margarida, dita antigament de la Parellada, fins al pla del Remei, on la demarcació de Santa Maria toca gairebé les cases del sud de la població.

La part més accidentada del terme és al sector NW, per on s'escolen la riera de Vallmanya i el torrent de Reguissol, afluents del Tordera. Aquest sector i la petita serra que s'estén a l'esquerra del Tordera són ocupats per densos boscos d'alzines i pins, així com arbres de ribera.

Es pot dir que Sant Esteve és un poble de pas, gràcies a la carretera que va de Palautordera a Seva pel Montseny i Collformic, que el fa lloc de pas obligat per anar al Montseny i a la vegada el relliga amb la resta del Vallès.

La fita històrica més important del terme és el castell de Montclús situat en un turonet a l'esquerra de la Tordera, a frec d'un curiós apèndix del terme de Fogars de Montclús que arriba fins al riu. L'excel·lència defensiva ha estat un dels motius essencials per l'ocupació de la zona al llarg de la història, de la qual, a part del castell medieval, s'hi documenten restes des d'època ibèrica.

---

¹ PLADEVALL, A. (1982) *Gran geografia comarcal de Catalunya. Vallès occidental - Vallès oriental - Maresme*. Vol. 6. Barcelona. Fundació Enciclopèdia Catalana, p. 326-329.

Marc geològic²

El Vallès és una plana situada a la Depressió Prelitoral; la serralada Litoral la separa del Maresme i, la serralada Prelitoral, de la Selva, Osona i el Bages. Correspon a una bona part de la conca hidrogràfica del Besòs, a part uns petits vessants a la conca de la Tordera.

La comarca és una depressió terciària, miocènica, vorejada per falles que la limiten de les falles circumdants. El miocè ha estat basculant monoclinament a causa del moviment recent de la falla occidental. Les seves capes han estat decapitades i recobertes posteriorment en el pliocè, per corrents d'aigua baixats de les muntanyes i la superfície inclinada resultant coberta per sediments terrosos, amb palets poc rodats, de peu de muntanya. Els rius actuals començaren a dibuixar les seves valls i a encaixar-se i estendre més tard les terrasses altes a 60, 40 i 20 metres sobre el llit actual, a la sortida de les valls muntanyoses, en les quals posteriorment enfondiren successivament el llit fluvial.

Les terrasses altes del riu Tordera estan molt ben conservades a la zona de Palautordera. El terme municipal de Sant Esteve de Palautordera (Vallès Oriental) està situat entre el Montseny i la serralada Prelitoral, en la terrassa fluvial del riu Tordera.

Situació

El castell de Montclús és al cim d'un turó, a l'esquerra de la Tordera, dins els límits del parc natural del Montseny. Per accedir-hi, s'ha de sortir del nucli urbà de Sant Esteve de Palautordera per la carretera BV-5301 (al nord) que, a través de Collformic, arriba a Seva, a la comarca d'Osona. Aproximadament a 1,250 km del poble (poc abans del punt quilomètric 8) s'arriba a Santa Margarida; s'ha de seguir la pista que segueix pel costat dret de l'església; un cop creuat el riu, la pista per arribar al castell és la de l'esquerra.

---

² La informació per aquest apartat ha estat extreta de LLOBET, S. (1988): *El Vallès*, a "Geografia de Catalunya", III, "Geografia Comarcal-2". De. Aedos. Barcelona. Pàgs. 363-404 i de SOLÉ SABARÍS, L. (Dir.) (1968).

Síntesi històrica³

Possiblement cal cercar l'origen del castell -del qual avui encara queden algunes restes- entre els segles XI i XII, per bé que no assolí veritable importància fins al segle XIII, en què els senyors de Sesagudes optaren per abandonar el castell del Montseny i instal·lar la nova residència en aquesta fortalesa.

Aquest castell termenat tenia jurisdicció sobre les parròquies de Montseny, la Costa, Fogars, Mosqueroles, Vilalba Sasserra, Sant Martí de Pertegàs, Santa Maria de Palautordera, Sant Esteve de Palautordera, Vallgorguina i Olzinelles, amb les quadres de Campins i Vilardell. També eren incloses les cases aloeres de Palau, d'Horta i de Vilalba. El llinatge dels Montseny tingué aquesta baronia des de mitjan segle XI, com a feudataris de la comanda hospitalera de Sant Celoni.

Entre el 1230 i el 1263, Guillemó, fill de Guillem Umbert de Montseny, canvià el seu cognom pel de Montclús i s'establí com a senyor d'aquest castell. Es casà amb Gueralda de Cabrera, filla del vescomte Guerau V. El seu fill Riambau heretà el castell de Montclús i els de Miravalls i les Agudes, però en gaudí poc, ja que el 1275 cedí els seus dominis al seu oncle Ramon de Cabrera, senyor dels castells d'Anglès i de Brunyola.

Quan el 1328 Bernat I de Cabrera, hereu de Ramon, adquirí per herència de Marquesa d'Empúries-Cardona el vescomtat de Cabrera, incorporà a aquest vescomtat la baronia de Montclús. El 1403 finalitzà la dependència feudal que mantenien els senyors de Montclús devers l'orde de l'Hospital de Sant Celoni, ja que Bernardí de Cabrera adquirí la senyoria major de l'esmentat feu dels hospitalers. A mitjan segle XV el castell de Montclús era encara dels vescomtes de Cabrera.

---

³ Text extret íntegrament de PLADEVALL I FONT, A. (1991): "Castell de Montclús". A: *Catalunya romànica*, vol. XVIII. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona. Pàg. 410.

Quant a l'edificació, sembla que la construcció del castell és dels segles XI-XII, però bé que es féu sobre un bastiment anterior. Vers el segle XIV s'iniciaren les obres de transformació del castell en palau. El 1508 es restaurà la capella del castell dedicada a Santa Margarida. El 1739 el vicari general concedí la llicència per a poder transportar la capella del castell, gairebé en ruïnes, fins al cap anomenat de la Parellada.

Metodologia

Durant la campanya realitzada l'any 2000 es dugué a terme una excavació en extensió, mentre que la campanya del 2001 es limità a intentar exhaurir estratigràficament l'espai identificat com a *Àmbit E*. Pel fet de tractar-se d'un jaciment on ja s'havien realitzat dues campanyes anteriors⁴, s'intentà mantenir el mateix tipus de registre. Així, es van diferenciar nomenclativament els estrats de les estructures. Les unitats estratigràfiques (UE) s'iniciaven a 01 en cadascun dels àmbits (exceptuant l'àmbit E, on es va continuar el registre iniciat el 1999). Els elements constructius en canvi es van designar amb unes sigles determinades i, tot seguit, se li atorgava un dígit que el diferenciava de la resta (per exemple, al fet constructiu que definia l'estructura del mur núm. 15 li correspondrien les sigles MR-15). Es documentaren 6 tipus diferenciats de fets constructius: canalització (CN), escala (ESC), estructures (ES), llar (LI), murs (MR) i paviments (PV). A l'apartat "estructures" (ES) s'inclouen aquells elements que, fins el moment, només poden qualificar-se d'indeterminats, ja que les seves característiques formals i els nivells d'arrasament que presenten no permeten definir-ne l'ús.

Les unitats estratigràfiques i els fets constructius es registraren en fitxes adaptades a partir del model proposat per Harris-Carandini, donat que es tractava d'una intervenció en extensió.

---

⁴ Campanyes realitzades pel senyor Lluís Vila de l'empresa d'arqueologia ESTRAT.

Es dugué a terme el registre gràfic de les restes documentades a partir de plantes de detall a escala 1:20, la mateixa escala en què es realitzaren les seccions de la seqüència estratigràfica documentada. Paral·lelament, es dugué a terme un exhaustiu registre fotogràfic dels treballs realitzats i de les restes documentades.

El material arqueològic aparegut durant les dues campanyes d'excavació al castell fou netejat, siglat i convenientment inventariat segons la unitat estratigràfica en la què fou documentat. En els casos en què s'ha cregut oportú s'ha dut a terme el dibuix arqueològic d'algunes de les peces documentades. En altres casos, per les pròpies característiques del material, el dibuix s'ha substituït per fotografies de detall.

Descripció dels treballs i resultats de la intervenció

La campanya de 1999. Descripció de les estructures.

-Àmbit E

Durant la campanya del 2000, els treballs realitzats al castell de Montclús es centraren en la finalització de les tasques iniciades l'any anterior a l'anomenat àmbit E i l'obertura de nous àmbits immediatament annexes a aquest (àmbits F i G). La campanya va durar 28 dies hàbils, compresos entre el 12 de setembre i el 23 d'octubre de l'any 2000.

Els treballs d'excavació a l'àmbit E, situat a la zona sud-est s'iniciaren en la cota on havia finalitzat la intervenció l'any 1999, dirigida per Lluís Vila. Durant aquella campanya, es posaren al descobert una sèrie d'estructures corresponents per una banda als límits oest i nord de l'àmbit i per l'altra a estructures internes de diverses fases d'ocupació de l'edifici.

L'àmbit E es troba delimitat per tres grans murs, un dels quals correspon al tram sud de la muralla del castell (en direcció est-oest). Per la part oest l'àmbit el tanca el mur MR-7.; es tracta d'un mur d'una amplada més que considerable (1,45 metres) que, d'una sola tirada, travessa de nord a sud tot l'espai central del castell. És un mur molt consistent, construït a base de pedres de mitjanes dimensions, lligades amb calç molt dura i amb un acabat molt acurat. En la zona on actua com a mur de tancament oest de l'àmbit E presenta una obertura, probablement una porta, de la qual resten part dels muntants fets a base de blocs de granit ben treballats. El mur s'adossa per la seva part sud amb el tram de muralla que defineix l'àmbit.

Pel costat nord, l'àmbit E es troba delimitat pel mur MR-8, de característiques formals i constructives clarament diferents a les del mur MR-7. Es tracta d'un mur en direcció est-oest, construït a base de pedres de mitjanes dimensions, en alguns casos precàriament

carreuades, lligades amb morter de calç força degradat. Presenta una amplada de 95 cm. i s'adossa pel seu extrem oest al mur MR-7. Part d'aquest mur, com tota la zona est del castell, es veié afectada per un gran esllavissament ocorregut en un moment indeterminat i que afectà tots els murs i estructures d'aquesta zona. Per aquest motiu, es desconeix totalment la solució formal que hauria tingut el castell en aquesta zona.

L'any 1999 es documentaren també algunes estructures a l'interior de l'àmbit. Es tracta d'un mur, en direcció est-oest, construït a base de pedres irregulars lligades amb calç i situat a la zona central est (MR-19). Aquesta estructura es troba relacionada amb una altra de perpendicular (direcció nord-sud) (MR-9) al qual se li adossa la muralla per la seva part sud. Al mateix temps l'estructura MR-11, possiblement una banqueta, s'adossa paral·lelament a aquest mur. Sembla força probable que en aquesta zona s'hi trobessin les restes de la paret de tancament d'una torre o estructura quadrada situada a l'extrem sud-est del castell. Aquesta estructura sembla correspondre a una cronologia anterior a la de la muralla sud que es conserva actualment, donada la relació física entre ambdues. Malgrat això, no es pot acotar de forma més clara aquesta cronologia.

Els murs i estructures descrits fins ara, documentats a la campanya del 1999, correspondrien probablement a un mateix moment constructiu a l'interior del castell. Malgrat això, es documentaren també diversos elements que corresponen clarament a una fase posterior d'ocupació. Les característiques d'aquestes estructures (ES-1, ES-2 i ES-3) semblen denotar una ocupació força precària, almenys pel que respecta als sistemes constructius, alhora que les remodelacions efectuades deurién aprofitar el conjunt del castell conservat.

En aquest sentit, l'estructura ES-1 es troba situada a la zona oest de l'àmbit E, just davant de la porta oberta al mur MR-7 i consisteix en una mena de plataforma, més o menys plana, disposada sobre un petit nivell de terra barrejada i construïda amb pedres irregulars, adoptant una forma triangular. Desconeixem la utilitat i el moment de construcció d'aquest element, malgrat que sembla correspondre a època moderna si

tenim en compte alguns dels materials ceràmics apareguts dins en el nivell de terra documentat a sota. D'altra banda, quan es va localitzar, l'estructura estava parcialment derruïda.

A l'altre extrem de l'habitació s'hi localitza l'altra estructura de construcció molt precària, tant formal com estèticament. Es compon, bàsicament, de tres elements, ES-2, ES-3 i MR-13, aquests darrer, possiblement, preexistent. Presenta una planta de quart de cercle, construïda a base de pedres irregulars, lligades en sec i molt mal disposades. La seva alçada és de 68 cm. en el punt més alt. S'adossa clarament al mur MR-13, cobreix l'estructura de banquetta descrita anteriorment (MR-11) i hi havia indicis que també cobria el mur MR-9, per la qual cosa és clarament posterior a aquesta i a les estructures que s'hi relacionen. L'estructura ES-3 i la muralla del castell configuren els límits laterals d'una plataforma disposada en un pla lleugerament inclinat; està coberta per una capa de calç i, com a base, té un farciment compactat de pedres i terra. La funcionalitat d'aquest element ha estat relacionada amb la presència d'una estructura esglaonada (ES-2) a través de la qual s'accediria a l'espai ocupat anteriorment per una torre, a l'extrem sud-est. La manca d'una estratigrafia clara i de materials arqueològics clarament associats no permet establir una cronologia clara, tot i que sembla tractar-se d'una construcció tardana.

Resultats de les intervencions arqueològiques. Campanyes 2000-2001

-Àmbit E

Totes les estructures fins ara descrites, corresponen a restes documentades durant la campanya de 1999. Durant aquest període es posà també al descobert les restes d'un possible paviment (PV-1), fet a base de calç, molt malmès que ocupa tot l'espai definit com a àmbit E; aquest paviment està estretament relacionat amb les estructures ES-1, ES-2 i ES-3, que formarien part d'un mateix moment cronològic, bé que el seu origen sembla correspondre a una fase anterior. L'inici de la campanya de l'any 2000, prengué

com a punt de referència les cotes finals on acabaren els treballs de l'any anterior en aquest àmbit. Així doncs, es procedí a l'extracció de les estructures abans descrites i es retirà el paviment de calç. Paral·lelament es procedí també al rebaix de l'extrem nord-est de l'àmbit que, situat molt a prop del tram esclavissat del castell s'havia deixat a nivells superficials per motius d'organització en l'extracció de terres i de seguretat.

El rebaix d'aquest petit tram ha permès documentar les restes d'una escala adossada, en paral·lel, al mur MR-19. L'escala (ESC-1) està formada per una estructura de pedres sobre la qual s'assenten els tres graons conservats, fets amb blocs de pedra ben tallada i escairada. Sota de cadascun dels graons, s'hi col·locaren diverses llosetes lligades amb calç que serveixen per acabar d'anivellar-los.

La funcionalitat d'aquesta escala sembla que estaria relacionada amb un accés a un pis superior del castell, que sabem que existia a partir de l'observació de les parets conservades de la muralla, on encara hi ha els encaixos pel trespol d'aquest pis. Paral·lelament, sembla que els nivells d'ús relacionats amb l'escala correspondrien al paviment de calç documentat l'any 1999. En aquest sentit, i malgrat el grau de degradació d'aquest paviment, que no permet establir una relació física directa entre ambdós elements, la relació entre les cotes del paviment i el nivell més baix de l'escala coincideixen.

Directament relacionat amb aquest moment d'ocupació es documentà també part d'una canalització d'aigua (CN-1), el tram conservat de la qual s'inicia al costat de l'escala (ESC-1) i transcorre pel costat de la banquetta MR-11, prenent una certa inclinació vers el sud. L'esmentada canalització està construïda a base d'un canal excavat al terra, folrat amb pedres irregulars disposades verticalment i lligades amb calç. L'interior del canal fou acabat amb teules que permetrien una millor conducció de l'aigua. L'estructura del canal estava coberta majoritàriament per lloses de grans i mitjanes dimensions. La continuació del canal en el seu tram est no fou localitzada durant el procés d'excavació, la qual cosa fa suposar que hauria estat destruït anteriorment. El seu funcionament hauria de

relacionar-se amb l'existència del paviment de calç (PV-1), que l'hauria cobert, i l'existència també de les escales abans esmentades; aquesta afirmació, però, només es pot reflectir com a hipòtesi, ja que el paviment estava força malmès en la zona on hauria de produir-se el contacte amb la canalització, possiblement a causa dels posteriors treballs de construcció de la plataforma de les estructures ES-2 i ES-3.

Malgrat l'escassa informació provinent de l'estudi de l'estratigrafia relacionada amb aquests elements, caldria suposar que l'existència del paviment, l'escala i la canalització haurien format part de l'ocupació corresponent al segle XV i es relacionaria amb un últim moment d'habitació i utilització de l'edifici com a recinte castral.

En aquest sentit, si bé fins al moment s'havia suposat que el castell hauria estat destruït i definitivament abandonat a segle XV, les campanyes d'intervenció arqueològica ens permeten apuntar la possibilitat, més que probable, que en èpoques posteriors l'edifici hagués estat utilitzat o reaprofitat, probablement amb finalitats diferents per les que va ser construït originalment. Aquest fet es posa de manifest a partir de la localització de les estructures ES-1, ES-2 i ES-3 que per les seves característiques constructives i la seva situació per sobre de les anteriors, impliquen una clara posterioritat cronològica que podria correspondre als segles XVII-XVIII.

Un cop documentat el nivell de paviment PV-1 relacionant-lo amb les estructures corresponents, la intervenció arqueològica a l'àmbit E es concentrà en el rebaix estratigràfic de tot l'espai de l'habitació. La retirada de la capa de calç que actuava com a paviment posà de manifest la continuació de la potència estratigràfica i l'existència d'estructures i elements procedents d'una fase anterior. A la zona central de l'habitació, es documentà la presència d'un mur (MR-10) en direcció est-oest, del qual se'n conservaven únicament dues filades. El mur, present al llarg de tota l'habitació estava construït a base de pedres de mitjanes dimensions, de forma irregular, sense restes de calç o morter per lligar-les. El nivell de terres relacionat amb aquest mur, de color molt negrós, presentava força quantitat de restes ceràmiques del tipus grisa i en menys

quantitat del tipus verd-manganès. Paral·lelament al sector sud de l'àmbit es documentà un altre fragment de mur (MR-12), de poca llargada i en direcció nord-sud. La forma constructiva era similar. Desconeixem la possible relació entre aquestes dues estructures, donat que no es dóna cap relació física entre elles. Malgrat això, creiem que tant per nivells com per similitud constructiva ambdues podrien correspondre a un mateix moment d'ocupació, destruït posteriorment durant la construcció dels murs de l'àmbit E. L'observació del material arqueològic associat podria relacionar-lo cronològicament amb els segles XIII-XIV. En qualsevol cas, el que queda clar és la manca total de relació i coetaneïtat amb els murs que defineixen aquest àmbit.

La intervenció arqueològica en aquest àmbit continuà amb un nou rebaix estratigràfic, extraient el nivell de terres UE.16 sota del qual aparegué un nou nivell, (U.E.18) més compacte i de color ocre, associat a les restes de dues estructures molt precàries (ES-5 i ES-6.). Una d'aquestes estructures, la més ben conservada (ES-6), formava una mena de cubeta, les parets de la qual estaven construïdes amb calç utilitzada també per allisar-ne la part interior. Al costat mateix d'aquest element aparegueren les restes d'una llar de terra cuita la part exterior de la qual semblava prendre forma circular. A poca distància d'aquesta aparegueren les restes d'una altra que, tot i estar gairebé del tot destruïda, semblava correspondre a un element similar.

La resta d'estructures localitzades en les cotes inferiors de l'àmbit E són complexes; i ho són, bàsicament, per la impossibilitat d'establir lligams d'associació o de relació entre elles. El mur MR-10, abans esmentat, creua l'àmbit d'est a oest i, per sota de la seva cota final, apareixen tres trams diferents de mur (MR-21, MR-23 i MR-24), que si bé segueixen una orientació semblant (s'observen diverses refraccions) en algun moment cronològic varen formar part d'una o diverses estructures que estaven en ús al mateix al temps. Tots aquests murs, inclòs MR-22 (al mig de l'àmbit), defineixen diversos espais a l'interior del castell; d'alguns no se'n podrà conèixer la continuïtat i, d'altres, s'haurà d'esperar als resultats de la recerca arqueològica als àmbits situats a l'oest del recinte castral. El que sobta és que, tot i moure'ns en un ventall cronològic limitat (de l'alta edat

mitjana al segle XIV), les reformes i modificacions han estat molt nombroses en tot l'espai ocupat per l'àmbit E.

L'estratigrafia anterior al mur MR-10 també resulta complexa per la manca de referents muraris; la majoria de murs (o, simplement, petits trams de mur) localitzats a l'àmbit E, exceptuant-ne els perimetrals, només tenen una o dues filades de pedres; així mateix, el sòl natural presenta una accentuada inclinació vers el sudoest, motiu pel qual bona part de l'estratigrafia no s'ha pogut relacionar amb estructures de murs, situades en cotes més altes; els forats de pal i la llar documentada a l'oest de l'àmbit també estan orfes d'estructures a les que associar-se. Sembla urgent que, en una primera intervenció, es pugui desmuntar el mur MR-10, que parteix l'àmbit en dues parts, i poder establir les relacions corresponents entre l'estratigrafia d'un costat i de l'altre, així com amb els diferents trams de mur que es localitzaren a sota (MR-21, MR-22, MR-23 i MR-24).

Aparentment, l'estratigrafia documentada en un costat del mur MR-10 sembla repetir-se a l'altre; el material ceràmic contingut en els diferents estrats a banda i banda de MR-10 mostren cronologies indefinides a l'entorn de l'alta edat mitjana. L'actuació antròpica a la zona, existent ja en època ibèrica, com queda palès en l'estratigrafia (U.E. 31 i ES-8) es veié interrompuda (almenys no hi ha constància arqueològica) fins a l'alta edat mitjana.

Cal suposar que l'estructura quadrangular del castell es construí després de l'existència de la torre i, fins i tot, després de la construcció de les estructures d'un primer recinte castral; les restes d'aquestes primeres estructures serien les que s'estan documentant a les cotes inferiors de l'àmbit E. Quan es pugui seguir l'excavació en extensió s'haurien de poder documentar, a banda de les reformes interiors del castell actual, les restes muràries del primer recinte bastit a l'entorn de la torre. Hipotèticament, els murs MR-21, MR-22, MR-23 i MR-24, amb l'estratigrafia corresponent, haurien pogut formar part d'aquest recinte incipient.

-Àmbit F

A banda de la continuació de l'excavació de l'àmbit E a partir dels nivells on es finalitzà l'any 1999, durant la campanya del 2000 s'inicià la intervenció al lloc definit com a àmbit F, situat al nord de l'àmbit E i separats pel mur MR-8 que actua de paret mitgera entre els dos espais.

En el moment d'iniciar els treballs, la delimitació d'aquest espai només es definia pel mur de tancament sud (MR-8) i pel mur de grans dimensions (MR-7), que travessa tota la part central del recinte de nord a sud, actuant alhora de tancament dels àmbits E i F. Al mateix temps, tal i com succeïa també a l'àmbit E, les estructures existents a la zona est d'aquest àmbit es troben totalment esllavissades, sense possibilitat d'intuir ni determinar el tancament del recinte per aquesta zona.

El rebaix estratigràfic realitzat en aquest àmbit tornà a posar de manifest la gran potència del nivell d'enderroc existent a tota l'àrea del castell (2,70 metres en el punt més alt), per la qual cosa, gran part de l'actuació en aquest lloc es concentrà en l'extracció d'aquest enderroc i la localització de noves estructures per tal de delimitar-ne l'extensió. Aquest fet implicà la impossibilitat de documentar nivells d'ocupació relacionats amb el moment d'ús d'aquesta habitació, malgrat que al final de la campanya es deixà ja enllestida la tasca d'extracció de l'enderroc.

Tot i així, l'obertura en extensió de l'espai que s'ha denominat "àmbit F" permeté la localització de diverses estructures i elements que permeten establir una delimitació i una relació amb altres àmbits del castell. En aquest sentit, es documentà el mur (MR-15) que limita l'àmbit pel costat nord. Es tracta d'un mur del qual se'n conserva una alçada considerable (apareixia gairebé a nivells superficials), construït a base de pedres de mitjanes dimensions, en alguns casos escairades i lligades amb morter de calç molt feble i malmès. Les característiques d'aquest mur són idèntiques a les de la paret mitgera entre

els àmbits E i F, per la qual cosa cal suposar que correspondrien a una mateixa època. L'existència d'aquest mur està relacionada amb una banqueteta que se li adossa en tota la seva llargada (MR-14). La banqueteta està construïda a base de pedres irregulars lligades amb calç que presenta una alçada màxima d'1,21 metres. La localització d'aquesta banqueteta permeté també documentar tres curiosos elements de forma quadrada, construïts amb pedres i calç, a l'interior dels quals s'hi havia col·locat un fragment de teula com a base. Aquests tres elements es trobaven disposats al llarg de la banqueteta de forma més o menys equidistant. Les primeres hipòtesis semblen indicar que correspondrien a la base o encaix per una mateixa estructura, probablement una menjadora que, construïda en fusta, s'hauria encaixat dins d'aquests tres elements.

Malgrat això només una nova intervenció que permeti l'anàlisi de l'estratigrafia de l'àmbit i la documentació dels seus usos permetrà corroborar la hipòtesi apuntada.

A l'extrem oest, el mur (MR-15) no es relaciona amb cap d'altre, donat que el mateix mur actua com a brancal d'una porta que comunicava els àmbits F i l'àmbit G que es troba immediatament al nord d'aquest. L'altre brancal de la porta el forma la cantonada del mur MR-16 que, en direcció nord-sud, delimitaria l'anomenat àmbit G per la part oest. L'aixecament del nivell d'enderroc de l'àmbit F posà també al descobert el marxapeu corresponent d'aquesta porta, construït a base de pedres planes, de petites dimensions (tipus còdol).

Donada la impossibilitat d'excavar la totalitat de potència estratigràfica a l'àmbit F, els resultats obtinguts es basen, doncs, en la localització d'estructures i elements que delimitaven aquest espai. L'alçada conservada del mur MR-15 i la lleugera inclinació cap al sud que presenta en alguns trams van aconsellar rebaixar l'enderroc acumulat en l'àmbit contigu, el G, situat al nord de l'àmbit F.

-Àmbit G

Els problemes d'estabilitat que podia presentar el mur MR-15 i la localització de la porta que comunicava l'àmbit E amb l'àmbit G aconsellaren continuar l'extracció dels nivells d'enderroc cap a la zona nord, i en concret a l'àmbit G; d'aquesta manera es podia seguir perfectament la relació estratigràfica i, alhora, tenir una visió general del conjunt de les estructures i els nivells estratigràfics del castell.

En aquest cas també es procedí únicament a retirar el potent nivell d'enderroc, identificant les diverses estructures conservades. Tot i que en el projecte d'intervenció arqueològica redactat per Lluís Vila aquesta zona estava definida com a "pati d'armes" del castell, la intervenció arqueològica de l'any 2000 ha permès desmentir aquesta hipòtesi donat que, igual que en els casos anteriors, l'àmbit presenta unes característiques prou evidents com per a considerar-lo una dependència més del castell.

Els límits que coneixem d'aquest espai el formen els murs MR-15, MR-16 i MR-17. El mur MR-15 correspon al límit de tancament sud de l'àmbit G i actua com a paret mitgera entre aquest i l'àmbit F. Per la seva part oest, es troba delimitat pel mur MR-16, en direcció nord-sud i construït a base de pedres de mitjanes dimensions, en alguns casos escairades i lligades amb morter de calç. El mur, a la seva cantonada sud, defineix un dels muntants de la porta que permet l'accés entre els àmbits F i G (MR-27). A més d'aquesta porta es documenta també una altra obertura a la part central d'aquest mur; aquesta darrera porta, però, havia estat tapiada amb pedres en una època posterior. També es va poder constatar que el MR-17, documentat i consolidat en campanyes anteriors, es va construir en els darrers temps d'ocupació de l'espai, quan el lloc ja no s'utilitzava com a castell; la base del mur s'assenta sobre bona part de material d'enderroc.

Tot i que la seva funcionalitat és prou evident, l'existència del mur MR-16 és particularment interessant donat que es troba situat a una mínima distància del mur MR-7, abans descrit i que travessa el recinte castral de nord a sud. L'existència d'aquestes

dues estructures, gairebé paral·leles entre elles, situades a molt poca distància l'una de l'altra i amb una porta tapiada al mur MR-16, implica necessàriament l'existència de fases diferents, alhora que denota importants reformes en un moment per ara, en l'estat actuals de la recerca, encara imprecís. En aquest sentit, el passadís o espai entre els dos murs fa impossible un trànsit normal i còmode per aquest lloc. Malgrat això la finalització de la campanya no permeté obtenir més dades sobre l'anterioritat i/o posterioritat de cadascuna d'aquestes estructures.

L'obertura de l'espai corresponent a l'àmbit G posà de manifest l'existència d'un altre mur (MR-20), en direcció nord sud, situat a l'extrem est de l'habitació i que curiosament tanca l'espai adossant-se al mur de la torre circular i al mur que tanca l'àmbit pel sud. L'esmentat mur presenta unes característiques constructives similars a la resta dels murs de distribució interna del fortí. Al mateix temps, entre aquesta estructura i la de tancament sud de l'àmbit es torna a formar un estret passadís que limita pel nord amb part del mur circular de la torre. L'espai resultant entre els murs MR-15, MR-20 i la torre és mínim i totalment inútil a efectes de trànsit (el mur MR-20 impedeix aquesta possibilitat).

Les diverses particularitats que presenta l'àmbit G en aquests nivells (un cop rebaixat part de l'enderroc) el fa especialment interessant davant la realització de noves campanyes arqueològiques, donat l'estrany disseny de la planta i la possibilitat que s'hi puguin reflectir diverses fases d'ocupació.

- Epíleg

Aquests són, doncs, els resultats dels treballs arqueològics realitzats durant les campanyes dels anys 2000 i 2001. Tot i que en els àmbits F i G el rebaix estratigràfic es basà únicament en l'extracció dels nivells d'enderroc, l'aparició de nombroses estructures i elements permet definir en bona part la distribució interna del castell, almenys en la seva última fase constructiva, així com en alguns casos l'aprofitament i/o

remodelació dels diversos espais. A nivell cronològic, l'excavació de l'àmbit E, ha permès determinar un important moment constructiu i d'ocupació, corresponent probablement al segle XV, i restes d'ocupacions anteriors, possiblement altmedievals. Paral·lelament s'han documentat també restes d'estructures d'èpoques posteriors (segle XVII-XVIII) que, amb el castell ja inutilitzat com a tal, aprofitarien l'existència de l'edifici amb finalitats diferents. Pel que fa a les cotes més baixes, la continuació de la intervenció arqueològica haurà de confirmar si en l'espai que ocupà el castell s'hi havia establert algun tipus d'assentament ibèric; de moment només se'n pot destacar la presència d'abundant material ceràmic en les unitats estratigràfiques inferiors i les restes d'una estructura, encara sense determinar, al mig de l'àmbit E.

Les característiques de la fase identificada com del segle XV, permeten suposar, a partir de l'obertura dels àmbits F i G, que en tot l'espai del castell es produiria una seqüència estratigràfica similar, ja que les característiques constructives dels murs documentats són molt similars a les de l'àmbit E i s'identifiquen amb aquest moment. Així mateix, cal suposar l'existència també d'ocupacions tant anteriors com posteriors a aquest moment. Malgrat això, només la continuació dels treballs arqueològics on ja han estat iniciats i l'obertura de la resta d'espais permetrà una definició més clara i precisa de les fases.

Conclusions

Donada la parcialitat dels treballs arqueològics realitzats fins al moment, les conclusions extretes a partir de les campanyes dels anys 2000 i 2001 corresponen a hipòtesis preliminars, ja que la realització de noves campanyes implicarà probablement el canvi i/o correcció d'alguna de les dades exposades o, en tot cas, permetrà d'adoptar-les com a definitives. Així doncs, aquestes conclusions preliminars es resumeixen en els següents apartats:

- Malgrat que tradicionalment s'havia donat com a cert que el castell fou abandonat definitivament al segle XV, l'observació d'algunes de les estructures documentades a l'àmbit E posa de manifest l'existència de restes constructives posteriors a l'edat mitjana, els quals s'assenten sobre els nivells medievals.
- Les característiques d'aquestes estructures indiquen una clara precarietat constructiva, alhora que, possiblement, s'afegeixen i/o reformen part de l'edifici castral, probablement encara en peus. Malgrat la poca presència de materials arqueològics que defineixin clarament l'estratigrafia d'aquest moment, la cronologia d'aquestes estructures podria relacionar-se amb els segles XVII-XVIII.
- És possible que aquests elements moderns formin part d'una ocupació no relacionada ja amb les finalitats defensives que fins llavors havia tingut l'edifici i que, per contra, es tracti d'ocupacions de caire totalment diferent. Malgrat això, l'existència d'evidències que denoten que el tram sud de la muralla hauria estat refet amb posterioritat al segle XV, implica també la possibilitat que s'utilitzés també en èpoques posteriors com a enclavament defensiu. En aquest sentit, les dues hipòtesis hauran de ser replantejades a partir de noves campanyes arqueològiques.
- Sembla evident l'existència d'una fase cronològica molt important a nivell constructiu que manté una continuïtat en tota l'extensió fins ara excavada a l'interior del recinte. Aquesta fase, definida internament a base d'habitacions rectangulars i

delimitada pel perímetre de les muralles, sembla correspondre a l'últim gran projecte arquitectònic cronològicament relacionat amb una ocupació del segle XV. Aquest fet sembla també constatar-se estratigràficament amb l'existència de paviments i estructures datables d'aquest moment.

- A la part baixa de la muralla de tancament de l'àmbit E pel costat sud es pot observar un antic tram de muralla, construït amb pedres disposades en *opus spicatum*, possiblement corresponent a l'estructura del castell abans de la reforma del segle XV.
- Tot i la notable conservació de les estructures muràries del castell (muralla i divisions internes) l'esllavissament total del terreny a la zona est del recinte provocà la pèrdua total de les estructures arquitectòniques existents en aquesta zona, entre les quals s'hi trobava el tram de muralla corresponent. Aquest fet implica una pèrdua total de la informació sobre la forma i les característiques tipològiques de les estructures que hi havia hagut, alhora que impedeix clarificar el lloc on se situava la porta d'accés al castell. En aquest sentit, la inexistència de cap altre accés original en els trams de muralla conservats fa suposar que aquest deuria trobar-se just a la zona esllavissada.
- La seqüència estratigràfica de l'edifici només s'ha pogut observar fins ara a la zona definida com a àmbit E. A la resta d'espais excavats (àmbits F i G), s'ha procedit únicament al rebaix, en extensió, del potent nivell d'enderroc existent a tot l'interior del castell. Tot i això, aquests han posat al descobert nombroses estructures que en la majoria de casos, i per comparacions dels sistemes constructius, corresponen a una divisió i concepció interior relativa a la fase del XV. Malgrat tot, també es posa de manifest la conservació d'altres elements de fases diferents, donada la incongruència espacial que presenten uns amb altres. En aquest sentit les característiques dels treballs (retirada de l'enderroc) no han fet possible l'excavació dels nivells d'ocupació, per la qual cosa és ara per ara impossible de definir l'anterioritat o posterioritat de les diverses estructures.

- La realització dels rebaixos a l'àmbit E ha permès identificar almenys una fase d'ocupació anterior al segle XV que segons el material arqueològic aparegut sembla correspondre cronològicament als segles XIII-XIV. Malgrat que també s'han pogut documentar algunes estructures, el seu grau d'arrasament impedeix, ara per ara, la definició d'algun àmbit o espai que permeti establir les línies d'una antiga construcció. En aquest sentit, sembla probable que la gran reforma constructiva relativa al segle XV afectés notablement les restes d'antigues ocupacions.
- La important potència estratigràfica conservada a l'àmbit E, sobretot a causa del fort desnivell del terreny, implicà la conservació parcial d'elements i estrats de fases anteriors al segle XV, difícil de situar cronològica i tipològicament. En l'estat actual de la recerca es fa difícil establir relacions entre les diferents estructures i l'estratigrafia altmedieval a causa del fort arrasament produït i a la mutilació de la majoria de les estructures.
- A les cotes inferiors de l'àmbit E s'ha pogut confirmar l'evidència de nivells ibèrics en la zona actualment ocupada pel castell. Una estructura de funció indeterminada i l'estratigrafia en les cotes inferiors de l'àmbit obren la possibilitat de localitzar-ne d'altres quan es pugui treballar en extensió més enllà d'aquest àmbit.

- El material arqueològic

- La major part del material ceràmic documentat al castell de Montclús és informe i molt fragmentat. Abunden les ceràmiques del tipus *comunes*, ja siguin de cuita oxidant o reduïda i la pasta, generalment, refractària; en la majoria de les unitats estratigràfiques apareixen intrusions d'èpoques anteriors, algunes d'elles motivades per la mateixa evolució de l'edifici, amb diversos arrasaments d'estrats i estructures i per l'aportació de terres per anivellar el sòl. Malgrat tot, es poden establir unes mínimes cronologies a partir de *terminus ante quem* i *post quem* que

s'haurien de confrontar amb els resultats de properes campanyes en els àmbits contigus.

- De tot el material arqueològic documentat en voldríem destacar unes peces de ferro i bronze que, a banda del seu bon estat de conservació, poden explicar, en certa manera, els darrers temps del castell. Es tracta d'una espasa de ferro (CM.E.04.530) i dos esperons, un de bronze i l'altre de ferro (CM.E.09.167 i CM.E.16.449). Com s'ha comentat, el seu estat de conservació és bo, sobretot pel que fa als esperons; a més, es tracta d'objectes *cars*, en termes econòmics, que no s'abandonen si no és per motius forçosos. Sembla clar l'esfondrament de part del castell a conseqüència dels terratrèmols del segle XV, en un moment que l'edifici estava patint una forta transformació i, d'acord amb la documentació arqueològica, també sembla que l'espai ocupat pel castell es va seguir utilitzant fins els segles XVII-XVIII. L'abandó del material abans citat denota un esfondrament notable de les estructures del castell que no feia rendible ni la recuperació del material ni la reconstrucció de l'edifici tot i que, el mur de tancament sud es va refer posteriorment; possiblement hi hagué un canvi d'usos, amb una ocupació més relacionada amb les activitats agropecuàries que no pas militars i de defensa.

Bibliografia

PLADEVALL I FONT, A. (1991): "Castell de Montclús". A: *Catalunya romànica*, vol. XVIII. Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona. Pàg. 410.

PONS I GURI, Josep Maria (1998). "Documents sobre la notaria del terme del castell de Montclús i el seu arxiu de protocols", *Estudis sobre història de la institució notarial..*, Fundació Noguera. Barcelona, pàg. 133-145.

Relació de les unitats estratigràfiques

Les unitats estratigràfiques de la 01 a la 08 es varen excavar en la campanya de 1999, dirigida per Lluís Vila. Durant la campanya de l'any 2000 es va excavar part de l'estratigrafia que havia quedat a l'extrem est de l'àmbit E, a tocar del penyasegat; només es va localitzar material arqueològic a la U.E. 04. Ens remetem a la descripció d'aquestes unitats que es fa a la memòria de l'any 1999.

Àmbit E U.E. 09

Descripció: estrat de terra trepitjada, calç i pedretes; estava trencat en alguns punts, la seva distribució no era uniforme en tot l'àmbit.

Material arqueològic: 2 fragments de ceràmica comuna ibèrica, 101 fragments de ceràmica grisa medieval, 3 fragments de ceràmica verd i manganès, 19 fragments amb vernís blanc, 1 fragment de ceràmica comuna oxidada, 27 fragments de ceràmica vidriada comuna, 1 fragment indeterminat de ferro, 1 fragment de vidre, 1 esperó de bronze i 35 fragments de restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert pel paviment Pv-1; cobreix parcialment la U.E. 12; tallat per la rasa de fonamentació U.E. 13; s'adossa al mur MR-8.

Cota màxima: z - 195

Cota mínima: z' - 240

Planimetria: 9, 11 i 12

Àmbit E U.E. 10

Descripció: estrat de pedres, teules i terra barrejada que farceix l'espai comprès entre les estructures ES-2 i ES-3.

Material arqueològic: 2 fragments de ceràmica comuna ibèrica, 1 *pondus*, 26 fragments de ceràmica grisa medieval, 1 fragment de ceràmica amb decoració amb manganès, 1 fragment de ceràmica blava, 1 fragment de ceràmica vidriada comuna, 7 fragments de vidre, 1 argolla de ferro i 13 fragments de restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert pel paviment Pv-2; cobreix la U.E. 16, els murs MR-11 i MR-13, l'estructura ES-3 i la canalització CN-1; s'adossa a l'estructura ES-2 i als murs MR-9 i MR-13; tallat per la rasa de fonamentació U.E. 13.

Cota màxima: z - 115

Cota mínima: z' 215

Planimetria: 9 i 12

Àmbit E U.E. 11

Descripció: estrat de terra cobert per l'estructura ES-1.

Material arqueològic: 2 fragments de ceràmica grisa medieval, 1 fragment de ceràmica blava, 2 fragments de ceràmica vidriada comuna, 1 fragment de ceràmica comuna oxidada i 14 restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert per l'estructura ES-1; cobreix la U.E. 12.

Cota màxima: z - 235

Cota mínima: z' - 239

Planimetria: 9

Àmbit E U.E. 12

Descripció: estrat d'anivellament de terra amb taques negres, terra cremada i tovot; és molt semblant a un paviment.

Material arqueològic: 14 fragments de ceràmica comuna ibèrica, 276 fragments de ceràmica grisa medieval, 13 fragments de ceràmica comuna oxidada, 6 fragments de ceràmica verd i manganès, 2 fragments de ceràmica de vernís blanc, 1 fragments indeterminat de bronze, 1 fragment indeterminat de ferro i 126 restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert parcialment per les U.E 09 i 11, el paviment Pv-1 i l'estructura ES-2; cobreix les U.E. 15 i 16, els murs MR-10 i MR-12 i les estructures ES-4 i ES-7; tallat per la rasa de fonamentació U.E. 13; s'adossa als murs MR-7 i MR-8.

Cota màxima: z - 215

Cota mínima: z' - 250

Planimetria: 9, 11 i 12

Àmbit E U.E. 13

Descripció: interestrat de la rasa de fonamentació del mur de tancament sud del castell (MR-S). Em aquesta mateixa unitat estratigràfica s'ha inclòs la rasa de fonamentació del mur MR-25, diferenciant el farciment de la rasa en cadascun dels moments constructius.

Seqüència física: talla les unitats estratigràfiques U.E. 09, 10, 12, 16, 17, 19, 21, 25, 27, 30 i 31, la canalització CN-1, els paviments Pv-1 i Pv-2, les estructures ES-7 i ES-8 i els murs MR-12 i MR-22; farcit per les U.E. 14 i 32.

Cota màxima: z - 100

Cota mínima: z' - 415

Planimetria: 11 i 12

Àmbit E U.E. 14

Descripció: farciment de terra de la rasa de fonamentació del mur de tancament sud del castell. Correspon a la rasa de fonamentació del mur MR-S, bé que la rasa s'amplià fins a trobar l'estrat geològic de l'àmbit E.

Material arqueològic: 4 fragments de ceràmica comuna ibèrica, 10 fragments de ceràmica grisa, 18 fragments de ceràmica reduïda, refractària, amb la superfície bruna, 1 fragment de ceràmica blava, 5 fragments de ceràmica vidriada comuna, 1 fragment d'escòria de vidre, 2 fragments de ferro i 37 restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobreix la U.E. 32; farceix la U.E. 13; s'adossa als murs MR-S i MR-25.

Cota màxima: z - 100

Cota mínima: z' - 377

Planimetria: 11 i 12

Àmbit E U.E. 15

Descripció: estrat de terra molt solta situat al nord de l'àmbit E, al costat nord del mur MR-10 que divideix longitudinalment l'interior d'aquest àmbit.

Material arqueològic: 9 fragments de ceràmica comuna ibèrica, 1 fragment de ceràmica comuna romana, 1 fragment d'àmfora, 1 fragment de ceràmica brunyida, 246 fragments de ceràmica grisa medieval, 44 fragments de ceràmica comuna oxidada, 3 fragments de ceràmica verd i manganès, 1 fragment indeterminat de ferro, 1 fragment indeterminat de plom, 1 fragment de pedra de molí manual i 108 fragments de restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert per la U.E. 12; cobreix les U.E. 22, 23, 26 i 28 i els murs MR- 21, 23 i 24; s'adossa als murs MR-7 i MR-8; tallat pel mur MR-10.

Cota màxima: z - 225

Cota mínima: z' - 302

Planimetria: 9, 11 i 12

Àmbit E U.E. 16

Descripció: estrat de terra molt solta, de color negrós, que ocupa tot l'espai sud del mur MR-10 de l'àmbit E.

Material arqueològic: 15 fragments de ceràmica comuna ibèrica, 1 fragment de ceràmica sigil·lada àtica, 260 fragments de ceràmica grisa medieval, 41 fragments de ceràmica reduïda, refractària, amb la superfície bruna, 26 fragments de ceràmica comuna, 1 fragment de ceràmica del tipus blau i daurat, 1 fragments de ceràmica comuna, 1 fragment de ceràmica oxidada amb pasta de sandvitx, 3 fragments de ferro, 1 fragment de vidre, 1 esperó de ferro i 20 fragments de restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert per les unitats estratigràfiques U.E. 10 i 12 i l'estructura ES-4; cobreix les U.E. 17, 18, 21, 22, 23 i 29, el mur MR-22, paviment Pv-3, estructura ES-6 i els forats F-1, F-2, F-3 i F-4; tallat per la rasa de fonamentació U.E. 13, les estructures ES-5 i ES-7, la canalització CN-1 i el mur MR-10; en contacte amb el mur MR-12.

Cota màxima: z - 215 (est) / - 250 (oest)

Cota mínima: z' - 225 (est) / - 275 (oest)

Planimetria: 9, 11 i 12

Àmbit E U.E. 17

Descripció: estrat de terra cremada, de color vermell, sota l'estructura ES-4

Material arqueològic: 3 fragments de ceràmica comuna ibèrica, 3 fragments de ceràmica grisa medieval, 1 fragment de ferro i 1 fragment de resta òssia de fauna.

Seqüència física: cobert per la U.E. 16 i l'estructura ES-4; cobreix el paviment Pv-3; tallat per la rasa de fonamentació U.E. 13, el mur MR-12 i el forat F-1.

Cota màxima: z - 238

Cota mínima: z' - 253

Àmbit E U.E. 18

Descripció: estrat de terra de color ocre, compacta, sota la unitat estratigràfica 16.

Material arqueològic: 16 fragments de ceràmica grisa medieval i 1 fragment de resta òssia de fauna.

Seqüència física: cobert per la unitat estratigràfica U.E. 16 i el mur MR-10; cobreix la llar Ll-1 i l'estructura ES-6.

Cota màxima: z - 243

Cota mínima: z' - 264

Planimetria: 9

Àmbit E U.E. 19

Descripció: farciment de terra de la canalització CN-1.

Material arqueològic: 4 fragments de ceràmica grisa medieval, 1 fragment de ceràmica blava indeterminada, 6 fragments de ceràmica comuna oxidada, 2 fragments indeterminats de ferro i 2 restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert per la U.E. 20; farceix la canalització CN-1; tallat per la rasa de fonamentació U.E. 13.

Cota màxima: z - 201 (nordest) / - 238 (sudoest)

Cota mínima: z' - 217 (nordest) / - 256 (sudoest)

Planimetria: 9

Àmbit E U.E. 20

Descripció: possible paviment fet de terra i calç que, probablement, correspon al mateix nivell de calç del paviment Pv-1; n'és la part situada al costat de l'escala.

Seqüència física: cobreix la canalització CN-1 i les U.E. 19 i 24; s'adossa l'escala ESC-1 i als murs MR-13 i MR-19.

Cota màxima: z - 170

Cota mínima: z' -205

Planimetria: 9

Àmbit E U.E. 21

Descripció: estrat de terra compactada amb restes de cremat (taques) situat al sud del mur MR-10; ocupa tot l'espai de l'àmbit E. És molt similar a la unitat estratigràfica U.E. 16 (podria tractar-se del mateix). És possible que ocupés tot l'àmbit, a banda i banda del mur M-10. Està separada de la unitat U.E. 29 pel mur MR-22.

Material arqueològic: 6 fragments de ceràmica comuna ibèrica, 23 fragments de ceràmica reduïda, refractària, amb la superfície bruna, 7 fragments de ceràmica grisa medieval, 1 fragment indeterminat de bronze i 10 fragments de restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert per la unitat estratigràfica U.E. 16 i els murs MR-10 i MR-22; cobreix la U.E. 25; tallat pels interestrats de les rases de fonamentació U.E. 13 i 22.

Cota màxima: z - 270

Cota mínima: z' - 310

Planimetria: 9 i 11

Àmbit E U.E. 22

Descripció: interestrat de la rasa de fonamentació del mur MR-7.

Seqüència física: cobert per les unitats estratigràfiques U.E. 15 i 16; farcit per la unitat estratigràfica U.E. 23; talla les U.E. 21, 25, 26, 27, 28, 30 i 31 i el mur MR-24.

Cota màxima: z - 275

Cota mínima: z' - 375 (final d'excavació)

Planimetria: 9

Àmbit E U.E. 23

Descripció: farciment de la rasa de fonamentació (U.E. 22) del mur MR-7. Terra solta amb restes de morter de calç, material de construcció (teules) i carbons.

Material arqueològic: 3 fragments de ceràmica grisa medieval, 11 fragments de ceràmica reduïda, refractària, amb la superfície bruna, 1 fragment de ceràmica comuna amb pasta refractària de sandvitx i 5 restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert per les U.E. 15 i 16; farceix l'interestrat U.E. 22; s'adossa al mur MR-7

Cota màxima: z - 275

Cota mínima: z' - 375 (final d'excavació)

Planimetria: 9

Àmbit E U.E. 24

Descripció: estrat de terra de tons negres molt similars a la unitat estratigràfica U.E. 16. Possiblement es tracti del mateix estrat, bé que està separat per un mur (MR-10) i la canalització (CN-1).

Material arqueològic: 5 fragments de ceràmica grisa medieval, 1 fragment de ceràmica reduïda, refractària, amb la superfície bruna, 1 fragment de ceràmica de vernís blanc, 1 fragment de ceràmica de reflexes daurats, 1 fragment indeterminat de ferro i 5 restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert per la U.E. 20 i l'escala ESC-1; s'adossa al mur MR-19; cobreix l'estrat geològic.

Cota màxima: z - 187

Cota mínima: z' - 205

Planimetria: 9

Àmbit E U.E. 25

Descripció: estrat de terra fosca, amb la superfície força negra a causa dels carbonets.

Material arqueològic: 2 fragments de ceràmica comuna ibèrica, 12 fragments de ceràmica grisa, 37 fragments de ceràmica reduïda, refractària, amb la superfície bruna, 4 fragments de ceràmica comuna, 6 fragments de ceràmica de pasta refractària de sandvitx, 1 fragment d'eina agrícola de ferro, 1 possible moneda de bronze i 9 restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert per la U.E. 21; cobreix la U.E. 27; tallat per l'interestrat de les rases de fonamentació U.E. 13 i U.E. 22.

Cota màxima: z - 290

Cota mínima: z' - 316

Planimetria: 9

Àmbit E U.E. 26

Descripció: estrat de terra fosca, amb la superfície negra (molt semblant a la unitat estratigràfica 25).

Material arqueològic: 3 fragments de ceràmica comuna ibèrica, 5 fragments de ceràmica grisa medieval, 16 fragments de ceràmica reduïda, refractària, amb la superfície bruna i 19 restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert per les unitats estratigràfiques U.E. 15 i 28; tallat per l'interestrat de la rasa de fonamentació U.E. 22.

Cota màxima: z - 292

Cota mínima: z' - 330

Planimetria: 9 i 11

Àmbit E U.E. 27

Descripció: estrat de terra granulosa, sorrenca; s'hi troben alguns fragments de teula barrejats. Sembla que hi hagi restes de l'estrat geològic barrejades.

Material arqueològic: 1 fragment de ceràmica de vernís negre, 9 fragments de ceràmica comuna ibèrica, 12 fragments de ceràmica grisa, 9 fragments de ceràmica reduïda, refractària, amb la superfície bruna, 1 fragment de ceràmica comuna oxidada i 3 fragments de restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert per la U.E. 25; cobreix la U.E. 30 i la llar LI-2; tallat pels interestrats de les rases de fonamentació U.E. 13 i U.E. 22.

Cota màxima: z - 298

Cota mínima: z' - 335

Planimetria: 9 i 11

Àmbit E U.E. 28

Descripció: estrat de color marró-groguenc, homogeni i de textura sorrenca amb alguns carbonets dispersos.

Material arqueològic: 5 fragments de ceràmica comuna ibèrica, 2 fragments de ceràmica grisa, 2 fragments de ceràmica reduïda, refractària, amb la superfície bruna i 2 restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert per la U.E. 15 i el mur MR-8; cobreix la U.E. 26; s'adossa al mur MR-24; tallat per l'interestrat de la rasa de fonamentació U.E. 22.

Cota màxima: z - 302

Cota mínima: z' - 330

Planimetria: 9 i 11

Àmbit E U.E. 29

Descripció: estrat de terra marró amb taques de cremat; situat al sud del mur M-10. Està separada de la unitat U.E. 21 pel mur MR-22.

Material arqueològic: 6 fragments de ceràmica comuna ibèrica, 2 fragments de ceràmica reduïda, refractària, amb la superfície bruna, 1 fragment indeterminat de ferro i 1 fragment de resta òssia de fauna.

Seqüència física: cobert per la unitat estratigràfica U.E. 16 i, parcialment, pel paviment Pv-3; tallat pels forats F-1, F-2, F-3 i F-4, la canalització CN-1 i l'estructura ES-6; està separat de la U.E. 21 pel mur MR-22, al qual s'adossa; cobreix l'estrat geològic.

Cota màxima: z - 236

Cota mínima: z' - 267

Planimetria: 9 i 12

Àmbit E U.E. 30

Descripció: nivell d'ocupació. Base de terra cuita amb la superfície cremada.

Material arqueològic: 5 fragments de ceràmica comuna ibèrica i fragment de resta òssia de fauna.

Seqüència física: cobert per la U.E. 27 i la llar Ll-2; cobreix la U.E. 31 i els forats F-5 i F-6; tallat pels interestrats de les rases de fonamentació U.E. 13 i U.E. 22.

Cota màxima: z - 302

Cota mínima: z' - 360

Planimetria: 9 i 11

Àmbit E U.E. 31

Descripció: estrat d'anivellament sota la unitat estratigràfica U.E. 30; terra granulada amb moltes restes de material geològic.

Material arqueològic: 2 fragments de ceràmica de vernís negre, 192 fragments de ceràmica comuna ibèrica, 10 fragments d'àmfora, 8 fragments de dòlia, 17 fragments de ceràmica comuna a mà, 1 fragment de ceràmica comuna oxidada amb engalba, 5 fragments de tègula, 1 fragment de material de construcció, 7 fragments de ceràmica reduïda, refractària, amb la superfície bruna, 7 fragments indeterminats de ferro i 6 fragments de restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert per la U.E. 30; tallat pels interestrats de les rases de fonamentació U.E. 13 i U.E. 22 i pels forats F-5 i F-6; cobreix l'estructura ES-8 i l'estrat geològic.

Cota màxima: z - 311

Cota mínima: z' - 375

Planimetria: 9 i 11

Àmbit E U.E. 32

Descripció: farciment de la rasa de fonamentació del mur de tancament sud del castell a l'àmbit E. S'ha diferenciat aquesta unitat de la U.E. 14 per cotes i tipus de material; podrien correspondre a rases de murs diferents.

Material arqueològic: 3 fragments de ceràmica comuna ibèrica, 1 fragment d'àmfora, 1 fragment de tègula, 1 fragment indeterminat de material de construcció, possiblement romà, i 3 fragments de ceràmica reduïda, refractària, amb la superfície bruna.

Seqüència física: cobert per la U.E. 14; farceix l'interestrat U.E. 13; s'adossa al mur MR-25.

Cota màxima: z - 377

Cota mínima: z' - 415

Planimetria: 11

Àmbit F U.E. 01

Descripció: estrat superficial. Terra vegetal. (El gruix pot anar de 10 a 40 cm.)

Material arqueològic: 1 fragment de tègula, 3 fragments de ceràmica grisa, 1 bola de material lític (granit) i 1 fragment de vidre.

Seqüència física: cobreix la U.E. 02, el mur MR-15 i l'estructura ES-9; igual a les U.E. 01 dels àmbits E i G.

Cota màxima: z + 60

Cota mínima: z' - 92

Planimetria: 10, 11 i 12

Àmbit F U.E. 02

Descripció: enderroc format bàsicament per pedres de diverses dimensions, a més de morter de calç (generalment desfet), terra i algun fragment de teula.

Material arqueològic: 1 fragment de ceràmica comuna ibèrica, 31 fragments de ceràmica grisa medieval, 1 fragment de ceràmica amb manganès, 1 fragment de ceràmica blava, 2 fragments de ceràmica de reflexes daurats, 1 fragment de ceràmica vidriada blava (moderna), 1 fragment de ceràmica vidriada comuna, 1 fragment indeterminat de ferro, 1 penjoll de bronze (forma de mitja lluna), 1 fragment de vidre i 29 restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert per la U.E. 01; cobreix la U.E. 03, i els murs MR-14, 15 i 27; s'adossa als murs MR-7, MR-8 i MR-15; tallat per la U.E. 05 i l'estructura ES-9.

Cota màxima: z - 40

Cota mínima: z' - 206

Planimetria: 10, 11 i 12

Àmbit F U.E. 03

Descripció: enderroc de teules.

Material arqueològic: 12 fragments de ceràmica comuna ibèrica, 125 fragments de ceràmica grisa medieval, 27 fragments de ceràmica comuna oxidada, 5 fragments de ceràmica verd i manganès, 2 fragments de ceràmica blava, 2 fragments de ceràmica de vernís blanc, 23 fragments de ceràmica comuna vidriada, 1 ganivet de ferro, 1 ganx de ferro, 1 placa amb un orifici, de ferro, 4 claus (puntes) de ferro, 1 fragment d'anella de bronze, 1 picarol de bronze, 3 fragments de vidre, 1 fragment de pedra de molí i 183 restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert per la U.E. 02; cobreix la U.E. 04; s'adossa als murs MR-7, MR-8, MR-14 i MR-15.

Cota màxima: z - 177

Cota mínima: z' - 206

Planimetria: 10, 11 i 12

Àmbit F U.E. 04

Descripció: estrat de terra.

Material arqueològic: 1 fragment de ceràmica comuna ibèrica, 3 fragments de tègula, 6 fragments de ceràmica grisa medieval, 2 fragments de ceràmica comuna oxidada, 1 fragment de ceràmica verd i manganès, 1 tapadora de material lític (pissarra) i 8 restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert per la U.E. 03; cobreix el mur MR-26; s'adossa als murs MR-7, MR-8, MR-14 i MR-15.

Cota màxima: z - 198

Cota mínima: z' - 255

Planimetria: 10, 11 i 12

Àmbit F U.E. 05

Descripció: terra solta a l'interior de l'estructura ES-7.

Seqüència física: cobert per l'estructura ES-9; talla la U.E. 02.

Cota màxima: z - 66

Cota mínima: z' - 76

Planimetria: 10

Àmbit G U.E. 01

Descripció: estrat superficial, terra vegetal

Material arqueològic: 1 fragment de ceràmica grisa i 1 fragment de pedra de molí.

Seqüència física: cobreix la U.E. 02 i el mur MR-15; igual a les U.E. 01 dels àmbits E i F; s'adossa a la torre.

Cota màxima: z + 75

Cota màxima: (cotes a la secció) z - 13 (sud) / -69 (nord)

Cota mínima:

Planimetria: 11 i 12

Àmbit G U.E. 02

Descripció: enderroc de pedres, terra i morter de calç desfet. No es va acabar d'excavar.

Material arqueològic: 3 fragments de tègula, 10 fragments de ceràmica grisa medieval, 1 fragment de ceràmica comuna oxidada, 1 fragment de ceràmica decorada amb manganès, 1 fragment de ceràmica vidriada comuna, 2 fragments de morter de material lític, 1 fragment de pedra de molí i 6 restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert per la U.E. 01; cobreix els murs MR-15, 16, 17, 18, 20 i 27; s'adossa al parament exterior de la torre.

Cota màxima: z + 60

Cota mínima: z' - 205

Planimetria: 11 i 12

Relació d'elements i fets constructius

Canalització 1 (CN-1) Àmbit E

Descripció: canalització amb coberta de lloses de dimensions mitjanes i grans; les parets són fetes amb pedres irregulars i morter de calç; el fons de la canalització és de teules. Orientació nord-est-sud.

Seqüència física: cobert per les U.E. 10 i 20 i l'estructura ES-3; farcit per la U.E. 19; talla les U.E. 16 i 29 i el mur MR-21; tallat per la rasa de fonamentació U.E. 13; en contacte amb els murs MR-11 i MR-13.

Cota màxima: z - 195 / - 231

Cota mínima: z' - 211 / - 258

Planimetria: 5, 6, 9 i 19

Escala 1 (ESC-1) Àmbit E

Descripció: escala formada per una estructura de pedres sobre la qual s'assenten els tres graons conservats, fetes amb blocs de pedra ben tallada i escairada. Sota de cadascun dels graons, s'hi col·locaren diverses llosetes lligades amb calç que serveixen per acabar d'anivellar-los

Seqüència física: cobreix la U.E. 24; se li adossa la U.E. 20; s'adossa al mur MR-19.

Cota màxima: z - 129

Cota mínima: z' - 195

Planimetria: 5, 6, 7, 8, 9 i 14

Estructura 1 (ES-1) Àmbit E

Descripció: estructura de pedres, en sec, adossada al parament est del mur MR-7, davant una obertura en aquest mur (es va localitzar i documentar durant la campanya de 1999).

Seqüència física: s'adossa al mur MR-7; cobreix la U.E. 11.

Cota màxima: z - 215

Cota mínima: z' - 235

Planimetria: 9

Estructura 2 (ES-2) Àmbit E

Descripció: estructura en quart de cercle, construïda en sec; possiblement són les restes de dos esglaons.

Seqüència física: cobreix la U.E. 12; se li adossa la U.E. 10 i el paviment Pv.2; en contacte amb l'estructura ES-3.

Cota màxima: z - 145

Cota mínima: z' - 215

Planimetria: 9 i 12

Estructura 3 (ES-3) Àmbit E

Descripció: estructura de planta rectangular, construïda en sec i pedres irregulars; correspon al tram est-oest de l'estructura ES-2. La seva aparença és de mur i té com a finalitat la contenció de les terres de la unitat estratigràfica 10. El tram est s'adossa al mur MR-11.

Seqüència física: cobert per la U.E. 10; cobreix el paviment Pv-1 i la canalització CN-1; s'adossa al mur MR-13; en contacte amb l'estructura ES-2.

Cota màxima: z - 145

Cota mínima: z' - 200

Planimetria: 6, 7, 8, 12 i 14

Estructura 4 (ES-4) Àmbit E

Descripció: estructura de pedres planes, de forma més o menys quadrada, situada al sud-est de l'àmbit E. Podria tractar-se de la base d'una llar i estar relacionada amb l'estructura ES-5 i els forats F-1, F-2, F-3 i F-4.

Seqüència física: cobert per la U.E. 12; cobreix la unitat estratigràfica U.E. 16 i 17, el forat F-1 i l'estructura ES-5.

Cota màxima: z - 222

Cota mínima: z' - 238

Planimetria: 6, 12 i 21

Estructura 5 (ES-5) Àmbit E

Descripció: tram d'una estructura indeterminada construïda amb pedres; hi ha restes de morter de calç. Possiblement estigui relacionada amb l'estructura ES-4 i amb els forats F-1, F-2, F-3 i F-4.

Seqüència física: cobert per l'estructura ES-4 (possiblement, es tracti d'estructures associades); talla la U.E. 16.

Cota màxima: z - 238

Cota mínima: z - 258

Planimetria: 7 i 22

Estructura 6 (ES-6) Àmbit E

Descripció: estructura rectangular, en forma de petit dipòsit, amb parets de morter de calç barrejat amb alguna pedra de petites dimensions; al costat mateix d'aquest element aparegueren les restes d'una llar de terra cuita la part exterior de la qual prenia forma circular.

Seqüència física: cobert per les unitats estratigràfiques U.E. 16 i 18; talla la U.E. 29 i el paviment Pv-3.

Cota màxima: z - 243

Cota mínima: z' - 267

Planimetria: 5, 9 i 20

Estructura 7 (ES-7) Àmbit E

Descripció: estructura indeterminada; possiblement, es tracti d'un tram de fonamentació d'un mur. Pedres irregulars i morter de calç

Seqüència física: cobert per la U.E. 12; cobreix el mur MR-22; talla la U.E. 16; tallat per la U.E. 13.

Cota màxima: z - 226

Cota mínima: z' - 275

Planimetria: 6 i 21

Estructura 8 (ES-8) Àmbit E

Descripció: lloses i pedres de grans dimensions disposades nord - sud, a l'interior d'un encaix longitudinal excavat a l'estrat geològic. No es van aixecar les pedres durant la intervenció. Està cobert per un estrat de cronologia ibèrica.

Seqüència física: cobert per la U.E. 31; tallat per la U.E. 13.

Cota màxima: z - 356 / - 412

Planimetria: 5, 9 i 25

Estructura 9 (ES-9) Àmbit F

Descripció: estructura semicircular adossada al parament nord del mur M-8. Es tracta de dues filades de pedres damunt l'enderroc U.E. 02; l'estructura estava coberta per l'estrat

superficial. Les pedres de la superfície eren planes. Pot tractar-se d'una estructura moderna o contemporània que es podria haver construït després de l'abandó de l'edifici.

Seqüència física: cobert per la U.E. 01; cobreix la U.E. 05; talla la U.E. 02.

Cota màxima: z + 66

Cota mínima: z' + 43

Planimetria: 6 i 21

Forat 1 (F-1) Àmbit E

Descripció: forat de planta quadrada; les parets estan fetes amb pedres (sense formar caixa) i morter de calç. Juntament amb els forats F-2, F-3 i F-4, formava part d'una mateixa estructura; possiblement, estigui relacionat amb les estructures ES-4 i ES-5.

Seqüència física: cobert per la U.E. 16 i l'estructura ES-4; talla les U.E. 17 i 29, el paviment Pv-3.

Cota màxima: z - 232

Cota mínima: z' - 269

Planimetria: 8, 12 i 23

Forat 2 (F-2) Àmbit E

Descripció: forat de planta quadrada; les parets estan fetes amb pedres (sense formar caixa) i morter de calç. Juntament amb els forats F-1, F-3 i F-4, formava part d'una mateixa estructura; possiblement, estigui relacionat amb les estructures ES-4 i ES-5.

Seqüència física: cobert per la U.E. 16; talla la U.E. 29 i el paviment Pv-3.

Cota màxima: z - 234

Cota mínima: z' - 267

Planimetria: 8 i 23

Forat 3 (F-3) Àmbit E

Descripció: forat de planta quadrada; les parets estan fetes amb pedres (sense formar caixa) i morter de calç. Juntament amb els forats F-1, F-2 i F-4, formava part d'una mateixa estructura; possiblement, estigui relacionat amb les estructures ES-4 i ES-5.

Seqüència física: cobert per la U.E. 16; talla la U.E. 29, el paviment Pv-3.

Cota màxima: z - 234

Cota mínima: z' - 268

Planimetria: 8, 12 i 23

Forat 4 (F-4) Àmbit E

Descripció: forat de planta quadrada; les parets estan fetes amb pedres (sense formar caixa) i morter de calç. Juntament amb els forats F-1, F-2 i F-3, formava part d'una mateixa estructura; possiblement, estigui relacionat amb les estructures ES-4 i ES-5.

Seqüència física: cobert per la U.E. 16; talla la U.E. 29 i el paviment Pv-3.

Cota màxima: z - 243

Cota mínima: z' - 272

Planimetria: 8 i 23

Forat 5 (F-5) Àmbit E

Descripció: forat de pal. Es conserven les pedres dels laterals i del fons, excavat a la unitat estratigràfica 31. No hi ha morter de calç.

Seqüència física: cobert per la unitat estratigràfica U.E. 30; talla la unitats estratigràfica U.E. 31.

Cota màxima: z - 319

Cota mínima: z' - 340

Planimetria: 9 i 24

Forat 6 (F-6) Àmbit E

Descripció: forat de planta circular que travessa la unitat estratigràfica 31 i s'encaixa a les argiles de l'estrat geològic.

Seqüència física: cobert per la U.E. 30; talla la U.E. 31 i l'estrat geològic

Cota màxima: z - 361

Cota mínima: z' - 397

Planimetria: 9

Llar 1 (Ll-1) Àmbit E

Descripció: possible llar de terra cuita situada al centre-est de l'àmbit E.

Seqüència física: cobert per la unitat estratigràfica U.E. 18.

Cota màxima: z - 258

Cota mínima: z' - 261

Llar 2 (Ll-2) Àmbit E

Descripció: llar a l'extrem sudoest de l'àmbit E. Superfície negra, molt combustionada, i terra cuita, de color vermell intens.

Material arqueològic: 1 fragment informe de ceràmica comuna ibèrica.

Seqüència física: cobert per la U.E. 27; cobreix la U.E. 30.

Cota màxima: z - 329

Cota mínima: z' - 358

Planimetria: 5, 6, 7, 8, 9 i 24

Mur 7 (MR-7) Àmbits E, F i G

Descripció: mur direcció N-S, amb una amplada molt notable (1,30 m.). És construït a base de pedres irregulars banyades amb morter de calç. Presenta una banqueteta de fonamentació de construcció idèntica que sobresurt uns 25 cm respecte la vertical del mur. El seu traçat nord-sud, divideix el recinte central del castell en dos grans espais, un a l'est i l'altre a l'oest. En la seva part nord es troba arrasat a cotes molt baixes i de forma absolutament plana, fet que podria indicar que no s'enderrocà paulatinament sinó que probablement es dugué a terme un desmuntatge planificat. A la seva part sud, presenta una cota d'arrasament considerablement més alta i amb el nivell superior també absolutament pla. Desconeixem per ara la seva funció i els motius de la seva considerables dimensions en amplada, atès que no ha finalitzat la intervenció a cap de les parts que divideix. És possible que el mur no s'acabés de construir mai.

Seqüència física: se li adossa el paviment Pv-1, la unitat estratigràfica U.E. 12, 15, 23 (àmbit E), U.E. 02, 03, 04 (àmbit F) i l'estructura ES-1 (àmbit E); s'adossa a MR-S i MR-25; talla la part baixa del mur MR-8; la part alta, més moderna, se li adossa.

Cota màxima: z - 90

Cota mínima: z' - 330 (final excavació)

Planimetria: 5 i 10

Mur 8 (MR-8) Àmbits E i F

Descripció: mur direcció E-W, i de 1 m. de gruix. Es va aixecar en diferents èpoques. La part inferior, es construï formant filades, de factura força regular; la part alta es construïda a base de pedres irregulars, tipus còdol sense desbastar i disposades irregularment. Presenta un morter molt dèbil i degradat, fet per qual en molts casos gairebé no es detecta. El mur constitueix el tancament nord de l'àmbit E. Conserva en el seu parament alguns dels encaixos de bastida. El seu extrem est s'enderrocà a causa de l'esllavissament general del terreny en aquest sector. Conserva una alçada de 260 cm

Seqüència física: cobreix la U.E. 28 (àmbit E); se li adossen les U.E. 09, 12 i 15 (àmbit E), U.E. 02, 03, 04 (àmbit F) i el paviment Pv-1; la part baixa del mur està tallada per MR-7, la part alta, s'hi adossa; s'assenta sobre l'estrat geològic.

Cota màxima: z - 40

Cota mínima: z' - 300

Planimetria: 5, 11 i 12

Mur 9 (MR-9) Àmbit E

Descripció: mur orientat nord-sud, que tanca per l'oest una possible estructura anterior a la muralla sud (MR-S). Està construït a base de pedres irregulars tipus còdol pla, disposades formant filades horitzontals. Presenta una amplada de 60 cm; està lligat amb morter de calç molt degradat. Juntament amb el mur MR-19 defineixen un petit espai a l'extrem sud-est de l'àmbit E i del recinte castral, les dimensions i característiques del qual ens són desconegudes atès l'esllavissament del terreny en aquesta zona.

Seqüència física: cobert pel paviment Pv-2; se li adossa la U.E. 10, el mur MR-11 i el mur de tancament sud del castell (MR-S); solidari amb el mur MR-19

Cota màxima: z - 86

Planimetria: 5, 6, 7, 8, 9 i 14

Mur 10 (MR-10) Àmbit E

Descripció: mur orientat est-oest, construït amb pedres irregulars disposades, en alguns casos, de forma horitzontal semiinclinada, en sec. Se'n conserva una filada de pedres. Correspon a una fase anterior a la dels murs perimetrals de l'àmbit E, ja que es troba per sota dels seus nivells d'ocupació.

Seqüència física: cobert per la U.E. 12; cobreix les U.E. 18, 21 i els murs MR-21, 22, 23 i 24; talla les U.E. 15 i 16.

Cota màxima: z - 221

Cota mínima: z' - 240

Planimetria: 5, 11, 12 i 13

Mur 11 (MR-11) Àmbit E

Descripció: element de funció de funció desconeguda, possiblement una banqueteta, en direcció N-S, construït a base de pedres sense desbastar, tipus còdol pla, disposades irregularment. Lligat en sec. S'adossa, en paral·lel, al mur MR-9 i presenta una amplada variable, de 60 cm a l'extrem nord i 100 cm a l'extrem sud.

Seqüència física: cobert per la unitat estratigràfica U.E. 10; s'adossa al mur MR-9; l'estructura ES-3; en contacte amb els murs MR-13 i MR-S i la canalització CN-1.

Cota màxima: z - 162

Cota mínima: z' - 235

Planimetria: 5, 9 i 14

Mur 12 (MR-12) Àmbit E

Descripció: estructura possiblement corresponent a les restes d'un petit mur situat a la part central al sud de l'àmbit E. De funció i cronologia desconeguda. Conserva únicament una filada de pedres. La part conservada presenta una forma constructiva a base de pedres de mitjanes dimensions, tipus còdol, lligades en sec. L'amplada és de 60 cm.

Seqüència física: cobert per la unitat estratigràfica U.E. 12; cobreix el paviment Pv-3; tallat per la unitat estratigràfica U.E. 13; talla la U.E. 17; se li lliura la unitat estratigràfica U.E. 16.

Cota màxima: z - 227

Cota mínima: z' - 255

Planimetria: 5, 7, 12 i 22

Mur 13 (MR-13) Àmbit E

Descripció: mur o pilar que actua de tancament de la banqueteta o estructura MR-11. Construït a base de pedres irregulars, tipus còdol. Lligades en sec. Mides: 60 x 60cm.

Seqüència física: cobert per la U.E. 10; se li adossen les U.E. 10, 20 i 29, l'estructura ES-3 i el paviment Pv-2; s'adossa al mur MR-19; en contacte amb el mur MR-11 i la canalització CN-1.

Cota màxima: z - 134
Cota mínima: z' - 197
Planimetria: 5, 6, 7, 8 i 14

Mur 14 (MR-14) Àmbit F

Descripció: estructura en direcció E-W, adossada en paral·lel al mur de tancament nord de l'àmbit F (MR-15). No es tracta d'un mur pròpiament dit sinó que correspondria probablement a l'estructura d'una banqueta construïda a base de pedres irregulars lligades amb calç. Presenta una amplada de 50 cm. A la part superior de l'estructura conservada s'hi documenten tres curiosos elements de forma quadrada, construïts amb pedres i calç a l'interior de la qual s'hi havia col·locat un fragment de teula com a base. Aquests tres elements es trobaven disposats al llarg d'aquesta, de forma més o menys equidistant. Les primeres hipòtesis semblen indicar que correspondrien a la base o encaix per a una mateixa estructura, probablement una menjadora que, construïda en fusta, s'hauria encaixat dins d'aquests tres elements. El tram est de l'estructura ha desaparegut, a causa de l'esllavissament del terreny en aquesta zona.

Seqüència física: cobert per la U.E. 02; s'adossa al mur MR-15; se li adossen les U.E. 03 i 04.

Cota màxima: z - 106
Cota mínima: z' - 238
Planimetria: 5, 11, 12 i 15

Mur 15 (MR-15) Àmbits F i G

Descripció: mur orientat E-W que separa els àmbits F i G. Construït a base de pedres irregulars, tipus còdol, lleugerament desbastades, lligades amb morter de calç molt degradat. El parament presenta certa tendència a formar filades horitzontals. Presenta una amplada de 80 cm. i una alçada conservada de 293 cm. El tram est de l'estructura ha desaparegut, a causa de l'esllavissament del terreny en aquesta zona. A l'extrem oest, s'identifica l'angle que devia donar lloc a una porta que permetia l'accés entre els àmbits F i G.

Seqüència física: cobert per les U.E. 01 i 02 (àmbits F i G); se li adossa la U.E. 03, 04 (àmbit F), i els murs MR-14 (àmbit F) i MR-20 (àmbit G).

Cota màxima: z + 53
Cota mínima: z' - 240
Planimetria: 5, 11, 12 i 15

Mur 16 (MR-16) Àmbit G

Descripció: mur en direcció N-S, situat a la part central del recinte castral. Construït a base de pedres irregulars, tipus còdol lligades amb morter de calç molt malmès. Presenta una amplada de 80 cm. A la seva part central s'hi documenten les restes d'una porta que permetia l'accés entre l'àmbit G i l'espai situat a l'oest. En una fase posterior, aquesta porta fou tapiada a base de pedres irregulars, disposades en sec. A l'extrem sud del mur s'hi documenta també l'estructura del què hauria estat una altra porta, delimitada per MR-27 i MR-15 i que permetria l'accés entre els àmbits F i G. Aquest mur, hauria estat desamortitzat i enderrocat totalment en el moment de la construcció del mur MR-7, que transcorre de forma gairebé paral·lela a l'anterior, a una mínima distància; sembla evident que en el moment de construir el mur MR-7, es va arrasar el mur MR-16.

Seqüència física: cobert per la U.E. 02; solidari al mur MR-27.

Cota màxima: z - 122
Cota mínima: z' - 197
Planimetria: 5 i 16

Mur 17 (MR-17) Àmbit G

Descripció: mur en direcció N-S que presenta al seu extrem sud un lleuger tombant en punt rodó cap a l'est. Construït a base de pedres irregulars tipus còdol lligades en sec; amplada: 1 m. En l'estat actual de la investigació, molt incipient en aquesta zona, es fa difícil definir

l'espai que delimitava. Aquest mur fou reconstruït durant els treballs de consolidació realitzats l'any 1999. Li correspon probablement una cronologia molt moderna, atès que s'assenta sobre els nivells d'enderroc de l'àmbit G

Seqüència física: cobreix MR-18 i la U.E. 02.

Planimetria: 5

Mur 18 (MR-18) Àmbit G

Descripció: restes d'un mur en direcció E-W, construït a base de pedres irregulars, tipus còdol pla, lligades amb un morter molt feble i deteriorat. Presenta una amplada de 60 cm. Només es posà al descobert la part superficial, per la qual cosa en desconeixem la seva potència i la seva possible relació amb altres estructures existents al subsòl.

Seqüència física: cobert per la U.E. 02 i el mur MR-17.

Cota màxima: z - 104

Cota mínima: z' - 118 (final de la intervenció)

Planimetria: 5, 11 i 20

Mur 19 (MR-19) Àmbit E

Descripció: mur direcció E-W, situat a l'extrem sud-est de l'àmbit E. Defineix, juntament amb el mur MR-9, un petit espai en aquesta zona, del qual desconeixem les mesures i característiques atesa la important esllavissada del terreny en aquesta zona. Construït a base de pedres irregulars tipus còdol pla, amb l'intent de formar filades horitzontals. Presenta una amplada de 60 cm. Lligat amb morter de calç molt degradat. Es troba totalment enderrocat per la seva part est.

Seqüència física: se li adossen les U.E. 20 i 24 el mur MR-13 i l'escala ESC-1; solidari amb el mur MR-9.

Cota màxima: z - 78

Cota mínima: z' - 198 (final de la intervenció)

Planimetria: 5, 6, 7 i 8

Mur 20 (MR-20) Àmbit G

Descripció: petit mur, direcció N-S, construït a base de pedres irregulars, tipus còdols, lligades en sec. Actua com a mur de tancament est del sector sud-est de l'àmbit G, que en aquest lloc presenta un espai molt reduït degut a la presència de la torre i la proximitat existent entre aquesta i el mur MR-15. Té una amplada de 80 cm. L'extrem nord del mur s'adossa al mur de la torre.

Seqüència física: cobert per la U.E. 02; s'adossa a MR-15 i al parament exterior de la torre.

Cota màxima: z + 50

Cota mínima: z' - 76 (final intervenció)

Planimetria: 5

Mur 21 (MR-21) Àmbit E

Descripció: tram de mur situat sota l'extrem est del mur MR-10. Construït amb pedres de diverses dimensions, en sec. Presenta una lleugera desviació respecte el mur MR-10, que el cobreix, i el mur MR-23. Tot i no formar part de la mateixa estructura, podria haver estat en ús al mateix temps que el mur MR-23. S'assenta sobre l'estrat geològic.

Seqüència física: cobert per la U.E. 15 i el mur MR-10; tallat per la canalització CN-1; en contacte amb el mur MR-23.

Cota màxima: z - 215

Cota mínima: z' - 256

Planimetria: 5, 12 i 17

Mur 22 (MR-22) Àmbit E

Descripció: mur orientat nord-sud, al mig de l'àmbit. Està construït, bàsicament, amb còdols de grans dimensions, en sec. Podria ser que estigués lligat amb el mur MR-23; la presència del mur MR-10, no permet veure'n la connexió.

Seqüència física: cobert per la U.E. 16, l'estructura ES-7 i el mur MR-10; cobreix la U.E. 21; se li adossa la U.E. 29; tallat per la rasa de fonamentació del mur MR-S, la U.E. 13.

Cota màxima: z - 251

Cota mínima: z' - 281

Planimetria: 5, 9 i 18

Mur 23 (MR-23) Àmbit E

Descripció: mur situat sota el tram central del mur MR-10. Construït amb pedres de diverses dimensions, en sec; sembla que podria estar lligat amb el mur MR-22.

Seqüència física: cobert per la U.E. 15 i el mur MR-10; en contacte amb els murs MR-21 i MR-24.

Cota màxima: z - 238

Cota mínima: z' - 275

Planimetria: 5 i 17

Mur 24 (MR-24) Àmbit E

Descripció: mur construït en sec, situat sota el tram oest del mur MR-10. Tot i seguir la mateixa orientació est-oest, el mur MR-10 està desplaçat 50 cm. més al sud. Està en contacte amb el mur MR-23, però no es pot establir la relació entre un i altre.

Seqüència física: cobert per la U.E. 15 i el mur MR-10; se li adossa la U.E. 28; en contacte amb MR-23; tallat per la U.E. 22.

Cota màxima: z - 262

Cota mínima: z' - 330

Planimetria: 5, 11 i 17

Mur 25 (MR-25) Àmbit E

Descripció: mur en direcció E-W, possiblement relacionat amb l'existència d'una antiga muralla d'una època anterior a la formada pel mur MR-S, i que es va aprofitar posteriorment en el moment de construir la nova muralla. Es documenta a la part baixa d'aquesta, formant part de la seva fonamentació; presenta una clara diferència constructiva, a base de pedres irregulars, tipus còdol pla, formant un parament en *opus spicatum*. Es documenta únicament a la part oest de l'àmbit E. Possiblement estigui relacionada amb el farciment U.E. 32 de la rasa de fonamentació U.E. 13, corresponent al nivell inferior de la rasa.

Seqüència física: cobert pel mur MR-S; se li adossen les U.E. 14 i 32, el mur MR-7.

Cota màxima: z - 275

Cota mínima: z' - 415 (final d'excavació, a l'interior de la rasa U.E. 13)

Planimetria: 11

Mur 26 (MR-26) Àmbit F

Descripció: restes d'un mur en direcció E-W, construït a base de pedres irregulars tipus còdol lligades en sec. S'ha documentat només superficialment, atès que a l'àmbit F només s'ha dut a terme l'excavació dels nivells d'enderroc. Amplada: 40 cm. Sembla correspondre a una fase anterior a la construcció dels murs MR-8 i MR-27, malgrat això, la parcialitat de la intervenció no permet per ara corroborar o desestimar aquesta hipòtesi.

Seqüència física: cobert per la U.E. 04.

Cota màxima: z - 212

Cota mínima: z' - 250

Planimetria: 5, 10 i 16

Mur 27 (MR-27) Àmbits F i G

Descripció: estructura quadrada que defineix l'extrem sud del mur MR-16; correspon a l'estructura de la porta que formen els murs MR-16 i MR-15 i que permet l'accés entre els àmbits F i G. Construït a base de pedres irregulars, tipus còdol, lligades amb morter de calç molt degradat. Mides: 80 x 80 cm

Seqüència física: cobert per la U.E. 02 (àmbits F i G); solidari al mur MR-16; talla MR-26.

Cota màxima: z - 162

Cota mínima: z' - 252

Planimetria: 5 i 16

Mur S (MR-S) Àmbit E

Descripció: mur direcció est-oest, corresponent al tancament sud de la muralla del recinte castral. Construït a base de pedres irregulars, tipus còdol, lligats amb morter de calç molt dur. En tot el pany de paret que conforma aquest tram de muralla s'observen dues falses finestres d'arc rebaixat, amb espillera central, que podrien correspondre a un moment de reforma posterior; de fet, la presència del mur MR-25, de factura molt diferent a MR-S, avala aquesta hipòtesi. Per la part exterior, el mur presenta un atalussament a la part baixa, que es relaciona clarament amb l'existència d'un fossat en aquesta zona.

Seqüència física: cobreix el mur MR-25; se li adossa la U.E. 14 i el mur MR-7; s'adossa al mur MR-9; en contacte amb el mur MR-11.

Cota mínima: z' - 343

Planimetria: 5, 6, 7, 8, 11 i 12

Paviment 1 (Pv-1) Àmbit E

Descripció: paviment de calç, molt irregular, que ocupa tota la superfície de l'àmbit E. Està relacionat amb les estructures ES-1, ES-2, ES-3 i el paviment Pv. 2, dels quals és coetani.

Seqüència física: cobert parcialment per l'estructura ES-3 (i l'estratigrafia de la campanya de 1999); cobreix les U.E. 09 i 12; tallat per la rasa de fonamentació U.E. 13; s'adossa als murs MR-7 i MR-8.

Cota màxima: z - 193 (est) / 237 (oest)

Cota mínima: z' - 195 (est) / 240 (oest)

Planimetria: 9 i 12

Paviment 2 (Pv-2) Àmbit E

Descripció: capa de morter de calç que ocupa l'espai central que defineixen les estructures ES-2 i ES-3.

Seqüència física: s'adossa a l'estructura ES-2; cobreix la U.E. 10 i el mur MR-9; tallat per la rasa de fonamentació U.E. 13.

Cota màxima: z - 140 (oest) / - 100 (est)

Cota mínima: z' - 155 (oest) / - 115 (est)

Planimetria: 9 i 12

Paviment 3 (Pv-3) Àmbit E

Descripció: nivell d'ocupació. Terra negra amb taques de terra cuita situada al sector sud-est de l'àmbit E. Està tallat per 4 forats (F-1, F-2, F-3 i F-4) i l'estructura de dipòsit ES-6.

Material arqueològic: 1 fragment de ceràmica de vernís negre, 5 fragments de ceràmica reduïda, refractària, amb la superfície bruna i 2 restes òssies de fauna.

Seqüència física: cobert per la U.E. 17 i pel mur MR-12; cobreix parcialment la U.E. 29; tallat pels forats F-1, F-2, F-3 i F-4 i l'estructura ES-6.

Cota màxima: z - 252

Cota mínima: z' - 265

Planimetria: 12

Inventari del material arqueològic

*El siglatge del material s'ha efectuat d'acord al següent criteri:

1. Sigles del jaciment: CM (Castell de Montclús)
2. Àmbit on s'ha localitzat el material arqueològic: E, F, G...
3. Dos díigits corresponents a la unitat estratigràfica: 01, 02, 03...
4. Número de referència de la peça. S'inicia sempre a 01.

Així, doncs, la sigla CM.E.16.59 estaria fent referència a la peça núm. 59 de la unitat estratigràfica 16 de l'àmbit E.

*L'inventari del material arqueològic s'ha fet seguint aquestes directrius:

A l'encapçalament de la fitxa es faciliten les dades del jaciment (nom, campanya, municipi i comarca) i s'indica l'àmbit de referència, la unitat estratigràfica i les sigles utilitzades.

En tres columnes es detallen les dades que fan referència a cadascuna de les peces.

b.1. Núm. inv. És el número de referència de la peça.

b.2. Núm. fragments. Quantitat de fragments. En cas que només consti un número d'inventari, aquests fragments corresponen a una mateixa peça. En el cas que en la mateixa línia hi hagi més d'un número d'inventari, aquests fragments s'atribueixen a peces diferents.

b.3. Descripció. Breu descripció morfològica i tipològica de la peça. També s'indica el número de la làmina on està dibuixada la peça, ja sigui en la seva totalitat o bé fragmentada.

La unitat estratigràfica 04 de l'àmbit E es va començar a excavar en la campanya de 1999; el número d'inventari de les peces és continu dins una mateixa unitat, per la qual cosa l'objecte documentat en aquesta unitat en la campanya de l'any 2000 porta la sigla CM.E.04.530.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)**Àmbit: E****Unitat estratigràfica: 02****CM.E.02.**

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1	2	Fragments d'un morter. Material lític.
2	1	Fragment de pedra de molí.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)**Àmbit: E****Unitat estratigràfica: 04****CM.E.04.**

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
530	1	Espasa de ferro. Fulla de doble tall, secció plana.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001

SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: 09

CM.E.09.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1-2	2	Fragments informes. Ceràmica comuna ibèrica.
3-4	2	Fragments de vora. Ceràmica grisa.
5-6	2	Fragments de nansa. Ceràmica grisa.
7-11	5	Fragments de base. Ceràmica grisa.
12-103	92	Fragments informes. Ceràmica grisa.
104	1	Fragment de vora. Ceràmica vidrada. Decoració: verd i manganès. Motiu geomètric.
105	1	Fragment de base. Ceràmica vidrada. Decoració: manganès. Motiu: possible escut al fons.
106	1	Fragment informe. Ceràmica vidrada. Decoració: verd i manganès.
107	1	Bol. Ceràmica vidrada. Vernís blanc. Làmina XIII.
108-109	2	Fragments de vora de bol. Ceràmica vidrada. Vernís blanc.
110-125	16	Fragments informes. Ceràmica vidrada. Vernís blanc.
126	1	Fragment informe. Ceràmica oxidada.
127-128	2	Fragments informes. Ceràmica vidrada comuna. Vernís marró (superfície interior).
129	25	Gibrell. Ceràmica vidrada comuna. Vernís marró (superfície interior).
130-164	35	Restes òssies. Fauna.
165	1	Peça indeterminada de ferro.
166	1	Fragment informe. Vidre.
167	1	Esperó. Bronze.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: 10

CMLE.10.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1-2	2	Fragments informes. Ceràmica comuna ibèrica.
3-4	2	Fragments de vores. Ceràmica grisa.
5-8	4	Fragments de bases. Ceràmica grisa.
9-28	20	Fragments informes. Ceràmica grisa.
29	1	<i>Pondus</i> . Ceràmica oxidada (a l'interior; reduïda a l'exterior). Làmina I.
30	1	Fragment informe. Ceràmica vidrada. Decoració: manganès.
31	1	Fragment de vora d'escudella. Ceràmica vidrada. Decoració blava.
32	1	Fragment informe. Ceràmica vidrada comuna. Vernís marró.
33-45	13	Restes òssies. Fauna.
46-48	3	Fragments de base de copa. Vidre.
49-52	4	Fragments informes de vidre.
53	1	Argolla de ferro. Làmina XV.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: 11

CME.11.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1-2	2	Fragments informes. Ceràmica grisa.
3	1	Fragment de vora i base de plat. Ceràmica vidrada. Decoració blava. Motiu floral. Làmina XI.
4	1	Fragment de vora de llàntia. Ceràmica vidrada. Vernís marró (superfície interior). Làmina XIII.
5	1	Fragment informe. Ceràmica vidrada comuna. Vernís marró (superfície interior).
6	1	Fragment informe. Ceràmica comuna oxidada.
7-20	14	Restes òssies. Fauna.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: 12

CM.E.12.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1-10	10	Fragments informes. Ceràmica ibèrica.
11-20	9	Fragments de vores. Ceràmica grisa.
21-29	9	Fragments de bases. Ceràmica grisa.
30-163	134	Fragments informes. Ceràmica grisa.
164	1	Fragment de base. Ceràmica oxidada.
165	1	Fragment informe. Ceràmica oxidada.
166	3	Fragments d'escudella. Ceràmica vidrada. Decoració: verd i manganès. Làmina XII.
167-242	76	Restes òssies. Fauna.
243	1	Peça indeterminada de bronze.
244-247	4	Fragments informes. Ceràmica comuna ibèrica.
248-255	8	Fragments de vora. Ceràmica grisa.
256-262	7	Fragments de base. Ceràmica grisa.
263	1	Fragment de nansa. Ceràmica grisa.
264-371	108	Fragments informes. Ceràmica grisa.
372	1	Fragment de vora. Ceràmica oxidada comuna.
373-381	9	Fragments informes. Ceràmica oxidada comuna.
382-383	2	Fragments de vora de plat. Ceràmica vidrada. Decoració: manganès.
384	1	Fragment de base. Ceràmica vidrada. Decoració: manganès.
385-386	2	Fragments informes. Ceràmica vidrada. Vernís blanc.
387	1	Fragment informe. Ceràmica oxidada.
388-437	50	Restes òssies. Fauna.
438	1	Fragment indeterminat de ferro.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: 14

C.M.E.14.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1-2	2	Fragments informes. Ceràmica comuna ibèrica.
3	1	Fragment de vora. Ceràmica grisa.
4-9	6	Fragments informes. Ceràmica grisa.
10	1	Fragment de vora. Ceràmica vidrada.
11	1	Vernís blanc (superfície interior i exterior). Fragment informe. Ceràmica vidrada. Decoració blava.
12	1	Fragment de vora. Ceràmica vidrada comuna. Vernís verd (superfície interior i exterior).
13	1	Fragment de nansa. Ceràmica vidrada comuna. Vernís verd a tota la superfície.
14-15	2	Fragments informes. Ceràmica vidrada comuna. Vernís marró a la superfície interior.
16	1	Fragment informe. Ceràmica comuna.oxidada. Engalba a l'exterior.
17-36	20	Restes òssies. Fauna.
37	1	Fragment d'escòria de vidre.
38-39	2	Fragments informes. Ceràmica comuna ibèrica.
40	1	Fragment de vora. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
41-42	2	Fragments de fons. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
43-51	9	Fragments indeterminats. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
52-64	13	Fragments de restes òssies. Fauna.
65	1	Fragment d'eina indeterminada. Ferro. Làmina XVI.
66	1	Fragment de clau de ferro.
67	1	Fragment de base. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.

CM.E.14.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
68-72	5	Fragments informes. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
73-75	3	Fragments informes. Ceràmica grisa.
76	1	Fragment informe. Ceràmica vidriada comuna. Vernís marró, interior; degoteig de vernís verd a la superfície exterior. Pasta refractària. Cuita oxidant.
77-80	4	Restes òssies. Fauna.

CASTELL DE MONTCLÚS – 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: 15

C.M.E.15.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1	1	Fragment informe. Ceràmica ibèrica.
2	1	Fragment informe. Ceràmica brunyida.
3-9	7	Fragments de vora. Ceràmica grisa.
10-52	43	Fragments informes. Ceràmica grisa.
53-54	2	Fragments de vores. Ceràmica oxidada.
55	1	Fragment informe. Ceràmica oxidada. Decoració: línies incises.
56	1	Fragment informe. Ceràmica oxidada.
57-106	50	Restes òssies. Fauna.
107	1	Fragment de vora. Ceràmica comuna ibèrica.
108	1	Fragment de nansa. Ceràmica comuna ibèrica.
109-114	6	Fragments informes. Ceràmica comuna ibèrica.
115	1	Fragment informe. Ceràmica comuna romana.
116-117	2	Fragments de vora de plat. Ceràmica vidrada. Decoració: verd i manganès. C.M.E.15.116: làmina XII.
118	1	Fragment informe. Ceràmica vidrada. Decoració: verd i manganès.
119	1	Fragment de vora de gibrell amb vessador. Ceràmica grisa.
120-127	8	Fragments de vores d'olla. Ceràmica grisa. C.M.E.15.120 i 124: làmina III.
128-135	8	Fragments de fons. Ceràmica grisa.
136-137	1	Fragments de vores indeterminades. Ceràmica grisa.
138	1	Fragment d'arranc de nansa. Ceràmica grisa.
139	1	Fragment informe. Ceràmica grisa. Decoració: cordó pinçat.
140	1	Fragment de vora d'olla. Ceràmica oxidada.
141-142	2	Fragments de vores indeterminades. Ceràmica oxidada.
143-148	6	Fragments de fons. Ceràmica oxidada.

CM.E.15.

149-324	176	Fragments informes. Ceràmica grisa.
325-328	4	Fragments informes. Ceràmica oxidada.
329-355	27	Fragments informes. Ceràmica comuna oxidada.
356-413	58	Restes òssies. Fauna.
414	1	Objecte indeterminat. Ferro.
415	1	Objecte indeterminat. Possiblement de plom.
416	1	Fragment de pedra de molí manual.
		Làmina XIV.
417	1	Fragment de vora d'àmfora.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: 16

CM.E.16.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1-5	5	Fragments informes. Ceràmica ibèrica.
6	1	Fragment de vora. Ceràmica sigil·lada; possiblement, àtica.
7-27	21	Fragments de vores. Ceràmica grisa. CM.E.16.8: làmina IV.
28-34	7	Fragments de bases. Ceràmica grisa.
35-259	225	Fragments informes. Ceràmica grisa.
260	1	Fragment de vora. Ceràmica oxidada comuna. Interior refractari.
261-262	2	Fragments de base. Ceràmica oxidada comuna. Pasta interior refractària.
263-284	22	Fragments informes. Ceràmica oxidada comuna. Pasta refractària.
285	1	Fragment de vora. Ceràmica vidrada. Decoració: blau i daurat. Motiu: linial.
286	1	Fragment informe. Ceràmica vidrada comuna. Vernís verd.
287	1	Fragment de fons. Vidre.
288-290	3	Fragments indeterminats de ferro.
291-448	158	Restes òssies. Fauna.
449	1	Esperó. Ferro.
451-453	3	Fragments de vores d'olla. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
454	1	Fragment de vora de plat fondo. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna. Làmina VIII.
455	1	Fragment de vora indeterminada i arranc de nansa. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
456	1	Fragment de base. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.

CM.E.16.

457	1	Tap. Ceràmica comuna reaprofitada. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
458-491	34	Fragments informes. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
492-493	2	Fragments de vores. Ceràmica grisa.
494	1	Fragment de nansa. Ceràmica grisa.
495-498	4	Fragments informes. Ceràmica grisa.
499	1	Fragment de vora indeterminada. Ceràmica oxidada. Làmina VI.
500-501	2	Fragments informes. Ceràmica comuna. Pasta de sandvitx, refractària.
502-511	10	Fragments informes. Ceràmica comuna ibèrica.
512-531	20	Fragments de restes òssies. Fauna.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: 17

C.M.E.17.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1-3	3	Fragments informes. Ceràmica comuna ibèrica.
4	1	Fragment informe. Superfície plana amb orificis.
		Ceràmica grisa. Làmina IX.
5-6	2	Fragments informes. Ceràmica grisa.
7-8	1	Restes òssies. Fauna.
9	1	Fragment de clau de ferro.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)**Àmbit: E****Unitat estratigràfica: 18****CM.E.18.**

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1	1	Fragment informe. Ceràmica grisa. Decoració: línia horitzontal incisa.
2-16	15	Fragments informes. Ceràmica grisa.
17	1	Costella. Resta òssia. Fauna.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: 19

CM.E.19.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1	1	Fragment de vora. Ceràmica grisa.
2-4	3	Fragments informes. Ceràmica grisa.
5-8	4	Fragments informes. Ceràmica comuna oxidada. Pasta refractària.
9	1	Fragment informe. Ceràmica vidrada. Decoració blava, indeterminada.
10-11	2	Fragments informes. Ceràmica vidrada comuna. Vernís verd.
12-13	2	Restes òssies. Fauna.
14-15	2	Fragments indeterminats de ferro.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: 21

CM.E.21.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1-6	6	Fragments informes. Ceràmica comuna ibèrica.
7-9	3	Fragments de vores indeterminades. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
10	1	Fragment de vora de broc. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
11	1	Fragment de fons. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
12	1	Fragment de nansa. Secció circular. Ceràmica comuna. Pasta bruna, refractària. Làmina IX.
13-29	17	Fragments informes. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
30-36	7	Fragments informes. Ceràmica grisa.
37	1	Fragment indeterminat de bronze.
38-47	10	Restes òssies. Fauna.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: 23

CM.E.23.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1	1	Fragment de base. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
2-11	10	Fragments informes. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
12	1	Fragment informe. Ceràmica comuna. Pasta sandvitx, refractària.
13-15	3	Fragments informes. Ceràmica grisa.
16-20	5	Restes òssies. Fauna.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: 24

CM.E.24.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1	1	Fragment informe. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
2-3	2	Fragments de vores indeterminades. Ceràmica grisa.
4-6	3	Fragments informes. Ceràmica grisa.
7	1	Fragments de fons. Ceràmica vidrada. Vernís blanc. Pasta calcària, cuita oxidant.
8	1	Fragment de vora de bol. Ceràmica vidrada, reflexes daurats.
9-13	5	Restes òssies. Fauna.
14	1	Fragment indeterminat de ferro. Làmina XV.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: 25

C.M.E.25.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1-2	2	Fragments informes. Ceràmica comuna ibèrica.
3-4	2	Fragments de vores indeterminades. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna. Làmina V.
5	1	Fragment de base. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
6-37	32	Fragments informes. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
38-49	12	Fragments informes. Ceràmica grisa.
50	1	Fragment de base. Ceràmica comuna. Pasta refractària. Cuita reductora, superfície oxidant.
51	1	Fragment de base. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
52	1	Fragment informe. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
53-58	6	Fragments informes. Ceràmica comuna. Pasta de sandvitx, refractària.
59-60	2	Fragments informes. Ceràmica comuna. Cuita mixta.
61-69	9	Restes òssies. Fauna.
70	1	Possible moneda. Bronze. Mal estat de conservació.
71	1	Fragment d'eina agrícola. Làmina XVI.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: 26

CM.E.26.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1-3	3	Fragments informes. Ceràmica comuna ibèrica.
4	2	Fragments de vores d'olla. Ceràmica comuna.
		Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
5	1	Vora d'olla. Ceràmica comuna.
		Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
		Làmina III.
6	2	Fragment de base. Ceràmica comuna.
		Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
7-10	4	Fragments de base. Ceràmica comuna.
		Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
11-16	7	Fragments informes. Ceràmica comuna.
		Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
17	1	Fragment de base. Ceràmica grisa.
18-21	4	Fragments informes. Ceràmica grisa.
22-40	19	Restes òssies. Fauna.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: 27

C.M.E.27.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1	1	Fragment informe. Ceràmica de vernís negre.
2-10	9	Fragments informes. Ceràmica comuna ibèrica.
11-19	9	Fragments informes. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
20-31	12	Fragments informes. Ceràmica grisa.
32	1	Fragment informe. Ceràmica comuna. Pasta refractària. Cuita oxidant.
33-35	3	Restes òssies. Fauna.

CASTELL DE MONTCLÚS – 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: 28

CM.E.28

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1	1	Fragment de vora. Ceràmica comuna ibèrica. Pasta grisa.
2	1	Fragment de vora. Ceràmica comuna ibèrica. Cuita oxidant.
3-5	3	Fragments informes. Ceràmica comuna ibèrica.
6-7	2	Fragments informes. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
8-9	2	Fragments informes. Ceràmica grisa. CM.E.28.9: làmina VIII.
10-11	2	Restes òssies. Fauna.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: 29

CM.E.29.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1-6	6	Fragments informes. Ceràmica comuna ibèrica.
7-8	2	Fragments informes. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
9	1	Resta òssia. Fauna.
10	1	Fragment indeterminat de ferro.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)**Àmbit: E****Unitat estratigràfica: 30****CM.E.30.**

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1	1	Fragment informe de gran recipient. Ceràmica comuna ibèrica.
2-5	4	Fragments informes. Ceràmica comuna ibèrica.
6	1	Resta òssia. Fauna.

CASTELL DE MONTCLÚS – 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: 31

CM.E.31.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1-2	2	Fragments informes. Ceràmica de vernís negre
3-9	7	Fragments de vores. Ceràmica comuna ibèrica. CM.E.31.7 i 9: làmina II.
10-12	3	Fragments de nanses. Ceràmica comuna ibèrica.
13-194	182	Fragments informes. Ceràmica comuna ibèrica.
195-202	10	Fragments informes d'àmfora.
203	1	Fragment informe. Ceràmica comuna amb engalba.
204	1	Fragment de base de dòlia. Ceràmica comuna.
205-211	7	Fragments informes de dòlia. Ceràmica comuna.
212-213	2	Fragments de base. Ceràmica comuna, feta a mà.
214	1	Fragment informe. Ceràmica comuna, feta a mà. Decoració: cordó.
215	1	Fragment de vora. Ceràmica comuna, feta a mà.
216-228	13	Fragments informes. Ceràmica comuna, feta a mà.
229-232	5	Fragments de tègula.
233	1	Fragment de material de construcció.
234	1	Fragment de base. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
235-240	6	Fragments informes. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
241-246	6	Restes òssies. Fauna.
247-253	7	Fragments indeterminats de ferro.

CASTELL DE MONTCLÚS – 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: 32

CME.32.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1-3	3	Fragments informes. Ceràmica comuna ibèrica.
4	1	Fragment informe d'àmfora.
5	1	Fragment de tègula.
6	1	Fragment indeterminat de material de construcció, possiblement romà.
7	1	Fragment de vora. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
8-9	2	Fragments informes. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)**Àmbit: F****Unitat estratigràfica: 01****CM.F.01.**

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1	1	Fragment informe de ceràmica grisa. Decoració: línies horitzontals incises.
2-3	2	Fragments informes de ceràmica grisa.
4	1	Fragment de tègula romana.
5	1	Bola de pedra, granítica.
6	1	Fragment de vora de copa. Vidre.

CASTELL DE MONTCLÚS – 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: F

Unitat estratigràfica: 02

CM.F.02.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1	1	Fragments informes de ceràmica comuna ibèrica.
2-5	4	Fragments de vora de ceràmica grisa. CM.F.02.3: làmina VI.
6-7	2	Fragments de nansa de ceràmica grisa.
8-9	2	Fragments informes de ceràmica grisa. Decoració: línies horitzontals, paral·leles, incises.
10-25	16	Fragments informes de ceràmica grisa.
26	1	Fragment informe de ceràmica vidrada. Decoració blava.
27-28	2	Fragments de vores d'escudella. Ceràmica vidrada. Decoració: reflexes daurats. Motius vegetals.
29	1	Fragment de vora de plat. Ceràmica vidrada. Decoració blava. Moderna.
30	1	Fragment de broc. Ceràmica comuna vidrada. Vernís marró (superfície interior i exterior).
31-55	25	Restes òssies. Fauna.
56	1	Placa indeterminada de ferro.
57	1	Fragment de base. Ceràmica grisa.
58-63	6	Fragments informes. Ceràmica grisa.
64	1	Fragment informe. Ceràmica vidrada. Decoració: manganès. Motiu: franges.
65-68	4	Restes òssies. Fauna.
69	1	Fragment informe. Vidre.
70	1	Penjoll. Bronze. Forma de mitja lluna.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: F

Unitat estratigràfica: 03

CM.F.03.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1	1	Fragment de nansa. Ceràmica comuna ibèrica.
2	1	Fragment de vora. Ceràmica comuna ibèrica.
3	1	Fragment de base. Ceràmica comuna ibèrica.
4-12	9	Fragments informes. Ceràmica comuna ibèrica.
13-16	4	Fragments de vora. Ceràmica grisa. CM.F.03.13: làmina VIII.
17	1	Fragment de tapadora. Ceràmica grisa. Làmina VII.
18-23	6	Fragments de base. Ceràmica grisa.
24-25	2	Fragments de nansa. Ceràmica grisa.
26	1	Fragment informe. Ceràmica grisa. Decoració: línies horitzontals incises.
27-137	111	Fragments informes. Ceràmica grisa.
138-143	6	Fragments de vora. Ceràmica comuna oxidada. Pasta refractària.
144	1	Fragment informe. Ceràmica comuna oxidada. Pasta refractària.
145	1	Fragment de base. Ceràmica vidrada. Importació. Decoració: verd i manganès. Motiu indeterminat.
146	1	Fragment informe. Ceràmica vidrada. Decoració: verd i manganès. Motiu indeterminat.
147	1	Fragment de vora i base de plat. Ceràmica vidrada. Decoració: manganès. Motiu: estrella, al fons. Làmina X.
148	1	Fragment de vora de plat. Ceràmica vidrada. Decoració: manganès. Línia horitzontal a la vora.
149	1	Fragment informe. Ceràmica vidrada. Decoració: manganès. Motiu: línies horitzontals.
150	1	Fragment de base. Ceràmica vidrada. Decoració: blava. Motiu: palmetes.
151	1	Fragment informe. Ceràmica vidrada. Decoració: blava. Motiu: retícula.

			CM.F.03.
152-154	3	Fragments de vora. Ceràmica vidrada. Vernís blanc. CM.F.03.152: làmina XIII.	
155-156	2	Fragments de base. Ceràmica vidrada. Vernís blanc.	
157-159	3	Fragments informes. Ceràmica vidrada. Vernís blanc.	
160	1	Fragment de vora. Ceràmica vidrada comuna. Vernís marró (superfície interior i exterior).	
161	2	Fragments de vora. Ceràmica vidrada comuna. Vernís marró (superfície interior).	
162	1	Fragment de vora. Ceràmica vidrada comuna. Vernís verd (superfície interior i exterior).	
163	1	Fragment de vora. Ceràmica vidrada comuna. Vernís melat (superfície interior i exterior).	
164-165	2	Fragments de base. Ceràmica vidrada comuna. Vernís marró (superfície interior i exterior).	
166	1	Fragment de base. Ceràmica vidrada comuna. Vernís marró (superfície interior).	
167	1	Fragment de base. Ceràmica vidrada comuna. Vernís verd (superfície interior).	
168-169	2	Fragments de nansa. Ceràmica vidrada comuna. Vernís verd.	
170-178	9	Fragments informes. Ceràmica vidrada comuna. Vernís marró (superfície interior).	
179-181	3	Fragments informes. Ceràmica vidrada comuna. Vernís verd (superfície interior).	
182	4	Fragments informes d'un gran recipient. Ceràmica comuna oxidada. Decoració: línies ondulades incises.	
183	2	Fragments informes d'un gran recipient. Ceràmica comuna oxidada.	
184-192	9	Fragments informes d'un gran recipient. Ceràmica comuna oxidada.	
193-197	5	Fragments informes. Ceràmica comuna oxidada.	
198-380	183	Restes òssies. Fauna.	

CM.F.03.

381	1	Probable ganivet de ferro.
382	1	Peça indeterminada de ferro. Làmina XV.
383	1	Ganxo de ferro.
384	1	Tatxa de ferro.
385	1	Clau de ganxo. Ferro.
386	1	Placa de ferro; té un orifici.
387-390	4	Claus de ferro.
391	1	Fragment informe de ferro.
392	1	Fragment d'anella. Bronze.
393	1	Picarol. Possiblement de bronze.
394-396	3	Fragments informes de vidre.
397	1	Fragment de pedra de molí.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001**SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)****Àmbit: F****Unitat estratigràfica: 04****CM.F.04.**

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1-3	3	Fragments de tègules romanes.
4	1	Fragment de vora de ceràmica ibèrica.
6-10	6	Fragments informes. Ceràmica grisa.
11-12	2	Fragments informes. Ceràmica oxidada.
13	1	Fragment de vora. Ceràmica vidrada. Decoració: verd i manganès. Motius: bandes verticals i horitzontals.
14-21	8	Restes òssies. Fauna.
22	1	Tapadora. Material lític. Pissarra.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)**Àmbit: G****Unitat estratigràfica: 01****CM.G.01.**

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1	1	Fragment informe. Ceràmica grisa.
2	1	Fragment de pedra de molí.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: G

Unitat estratigràfica: 02

CM.G.02.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1	2	Fragments d'un morter. Material lític.
2	1	Fragment de pedra de molí.
3-5	3	Fragments de tègula romana.
6-13	9	Fragments informes. Ceràmica grisa.
14	1	Fragment informe. Ceràmica oxidada comuna.
15	1	Fragment de base. Ceràmica grisa.
16	1	Fragment de base. Ceràmica vidrada. Decoració: manganès. Motiu radial. Làmina X.
17	1	Fragment de base. Ceràmica vidrada comuna. Vernís verd.
18-23	6	Restes òssies. Fauna.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)**Àmbit: E****Unitat estratigràfica: L2 (Llar-2)****CM.E.L2.**

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1	1	Fragment informe. Ceràmica comuna ibèrica.

CASTELL DE MONTCLÚS - 2000 / 2001
SANT ESTEVE DE PALAUTORDERA (VALLÈS ORIENTAL)

Àmbit: E

Unitat estratigràfica: PV3

CM.E.PV3.

<u>Núm. inv.</u>	<u>Núm. frag.</u>	<u>Descripció</u>
1-2	2	Fragments de bases. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
3-15	13	Fragments informes. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
16	1	Fragment de base. Ceràmica grisa.
17-18	2	Fragments informes. Ceràmica grisa.
19	1	Fragment informe. Ceràmica de vernís negre.
20-21	2	Restes òssies. Fauna.

Restauració de material arqueològic

Com ja es va notificar per escrit al Servei d'Arqueologia (5 d'octubre de 2.000), en el decurs de la intervenció arqueològica al castell de Montclús es van localitzar diversos objectes metàl·lics (en el moment de redactar la carta eren 5 objectes) que, per la seva singularitat, calia preservar del seu progressiu deteriorament.

Es tractava dels objectes següents:

<u>Número d'inventari</u>	<u>Descripció</u>
CM.E.04.530	Espasa de ferro
CM.E.09.167	Esperó de bronze
CM.E.09.168	Pany de ferro
CM.E.16.449	Esperó de ferro
CM.F.02.70	Penjoll de bronze
CM.F.03.381	Probable ganivet de ferro
CM.F.03.393	Picarol. Possiblement de bronze

Pel fet que l'òxid cobria la superfície d'aquests objectes es va considerar que seria prudent iniciar, el més aviat possible, el procés de consolidació i restauració, per la qual cosa es va demanar l'autorització del Servei d'Arqueologia per fer el lliurament dels dits objectes al Servei de Restauració de Béns Mobles de la Generalitat de Catalunya, a Sant Cugat del Vallès. El procés va anar a càrrec de la restauradora M. Àngels Jorba.

Dibuix del material arqueològic

- Relació de làmines:

Làmina I. CM.E.10.29: *pondus*. Ceràmica oxidada (a l'interior; reduïda a l'exterior).

Làmina II. CM.E.31.7 i 9: fragments de vores. Ceràmica comuna ibèrica.

Làmina III. CM.E.15.120 i 124: fragments de vores d'olla. Ceràmica grisa.
CM.E.26.5: vora d'olla. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.

Làmina IV. CM.E.16.8: fragment de vora. Ceràmica grisa.

Làmina V. CM.E.25.3 i 4: fragments de vores indeterminades. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.

Làmina VI. CM.F.02.3: fragments de vora de ceràmica grisa.
CM.E.16.499: fragment de vora indeterminada. Ceràmica oxidada.

Làmina VII. CM.F.03.17: fragment de tapadora. Ceràmica grisa.

Làmina VIII. CM.E.28.9: fragments informes. Ceràmica grisa.
CM.E.16.454: fragment de vora de plat fondo. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
CM.F.03.13: Fragments de vora. Ceràmica grisa.

Làmina IX. CM.E.21.12: fragment de nansa. Secció circular. Ceràmica comuna. Pasta bruna, refractària.
CM.E.17.4: fragment informe. Superfície plana amb orificis. Ceràmica grisa.

Làmina X. CM.F.03.147: fragment de vora i base de plat. Ceràmica vidrada. Decoració: manganès. Motiu: estrella, al fons.
CM.G.02.16: fragment de base. Ceràmica vidrada. Decoració: manganès. Motiu radial.

Làmina XI. CM.E.11.3: fragment de vora i base de plat. Ceràmica vidrada. Decoració blava. Motiu floral.

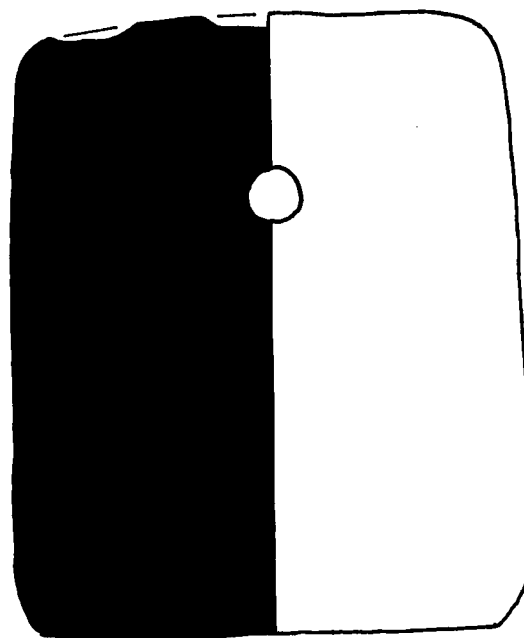
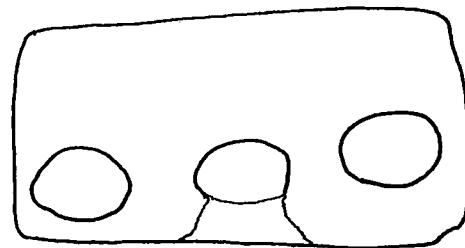
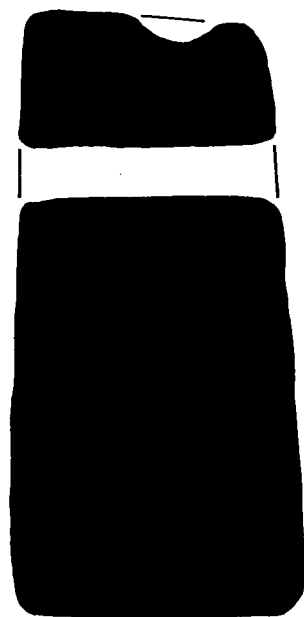
Làmina XII. CM.E.12.166: fragments d'escudella. Ceràmica vidrada. Decoració: verd i manganès.
CM.E.15.116: fragments de vora de plat. Ceràmica vidrada. Decoració: verd i manganès.

Làmina XIII. CM.F.03.152: fragments de vora. Ceràmica vidrada. Vernís blanc.
CM.E.09.107: bol. Ceràmica vidrada. Vernís blanc.
CM.E.11.4: fragment de vora de llàntia. Ceràmica vidrada. Vernís marró
(superfície interior).

Làmina XIV. - CM.E.15.416: fragment de pedra de molí manual.

Làmina XV. CM.E.03.382: peça indeterminada de ferro.
CM.E.24.14: fragment indeterminat de ferro.
CM.E.10.53: argolla de ferro.

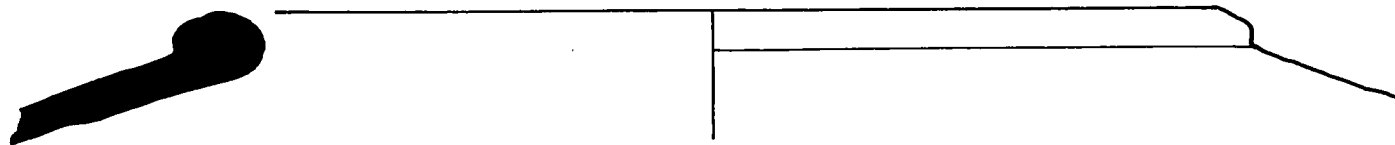
Làmina XVI. CM.E.25.71: fragment d'eina agrícola.
CM.E.14.65: fragment d'eina indeterminada. Ferro.

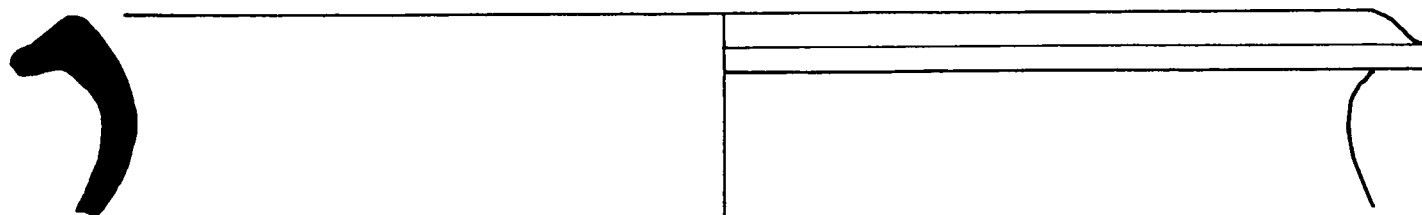
CM.E.10.29

Làmina I. CM.E.10.29: *pondus*. Ceràmica oxidada (a l'interior; reduïda a l'exterior).

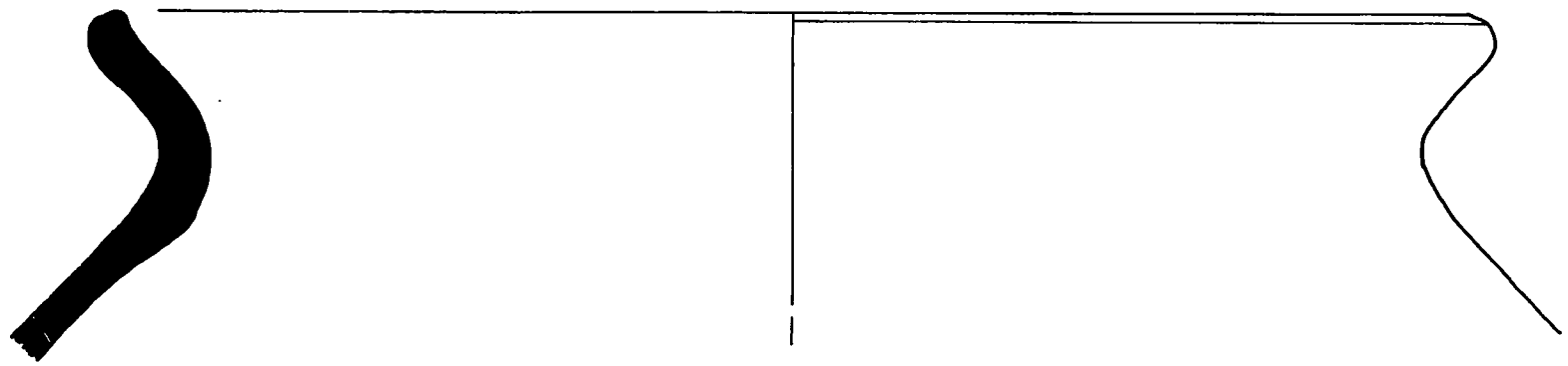
CM.E. 31.7

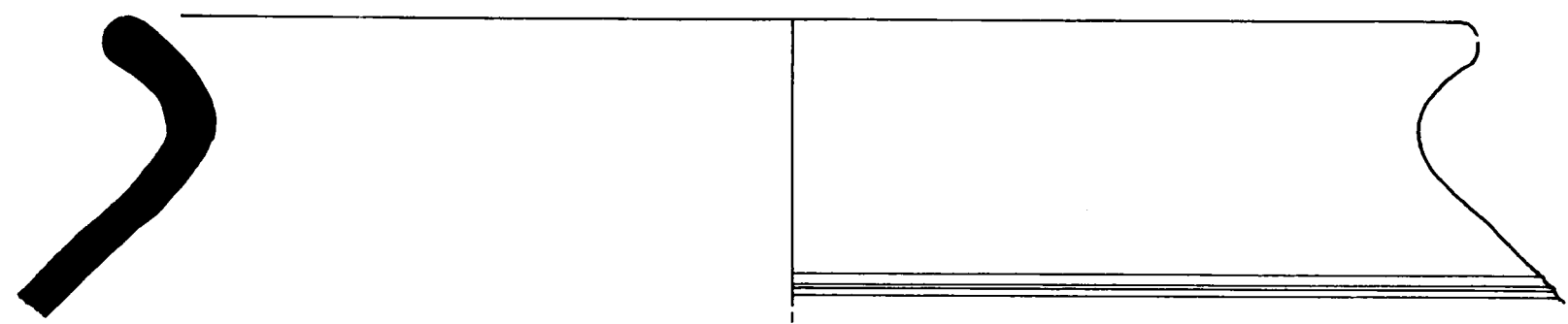
CM.E. 31.9

Làmina II. CM.E.31.7 i 9: fragments de vores. Ceràmica comuna ibèrica.

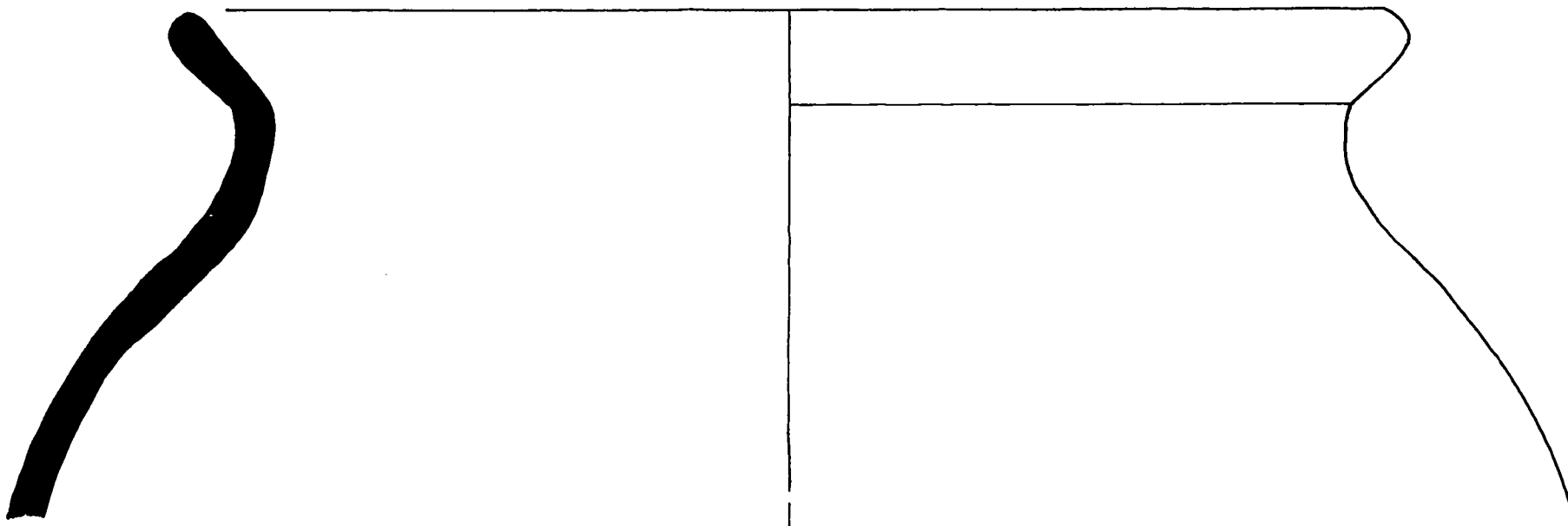
CM.E.15.120/124

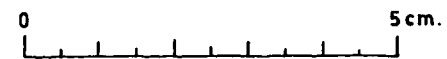
CM.E.26.5

Làmina III. CM.E.15.120 i 124: fragments de vores d'olla. Ceràmica grisa.
CM.E.26.5: vora d'olla. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.

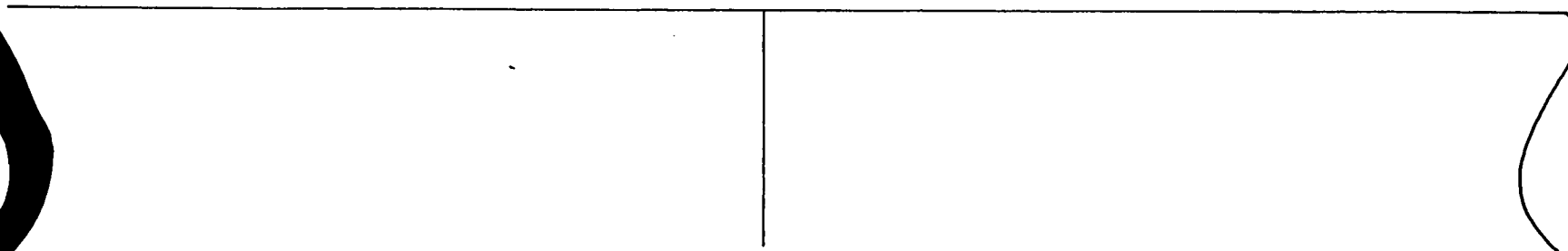
CM.E.16.8

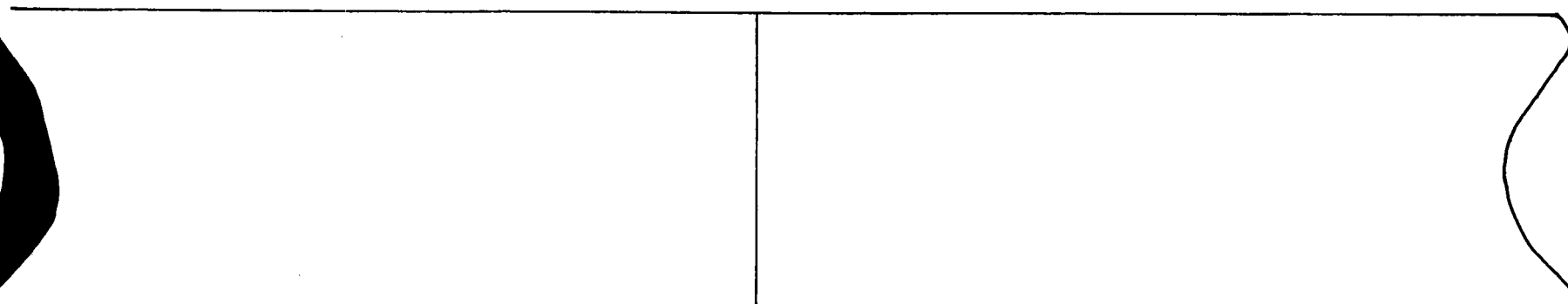
Làmina IV. CM.E.16.8: fragment de vora. Ceràmica grisa.

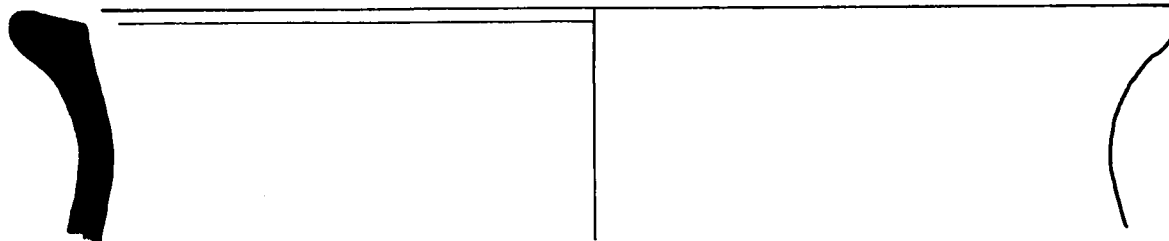
CM.E.25.3

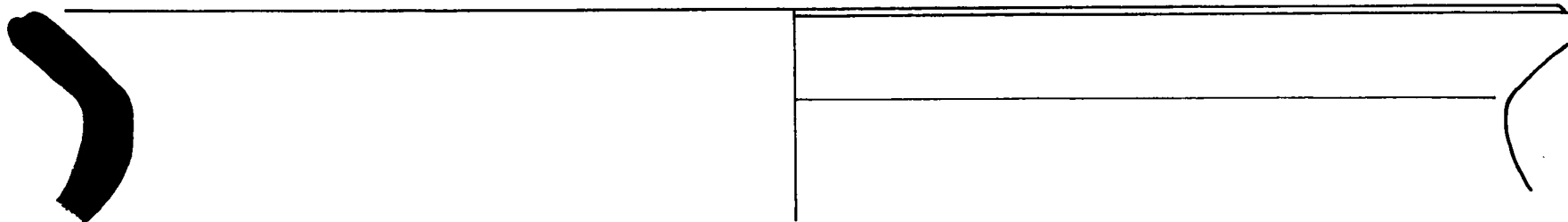
CM.E.25.4

Làmina V. CM.E.25.3 i 4: fragments de vores indeterminades. Ceràmica comuna. Pasta grisa, refractària; superfície bruna.

CM.F.02.3

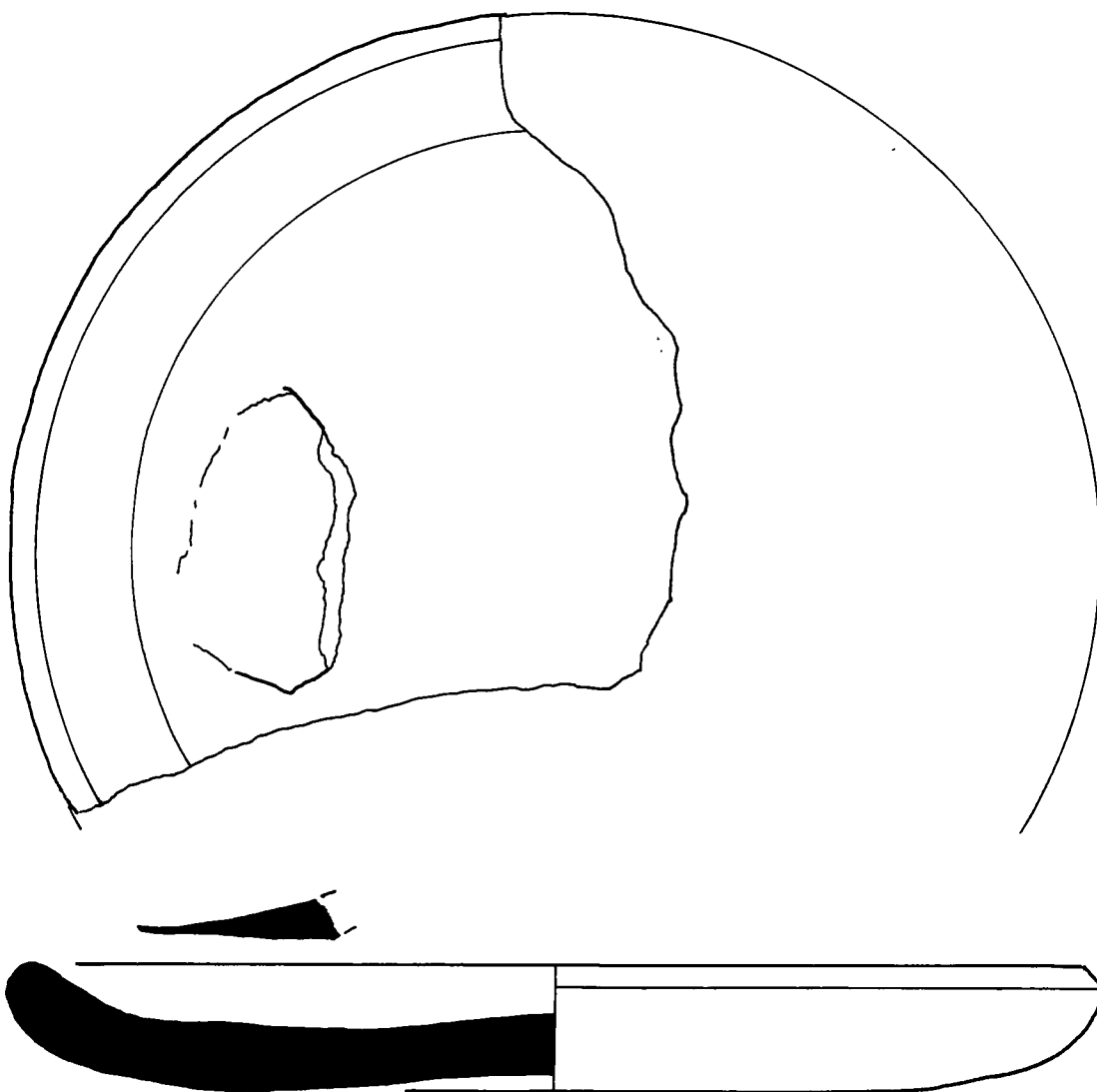

CM.E.16.499

Làmina VI. CM.F.02.3: fragments de vora de ceràmica grisa.
CM.E.16.499: fragment de vora indeterminada. Ceràmica oxidada.

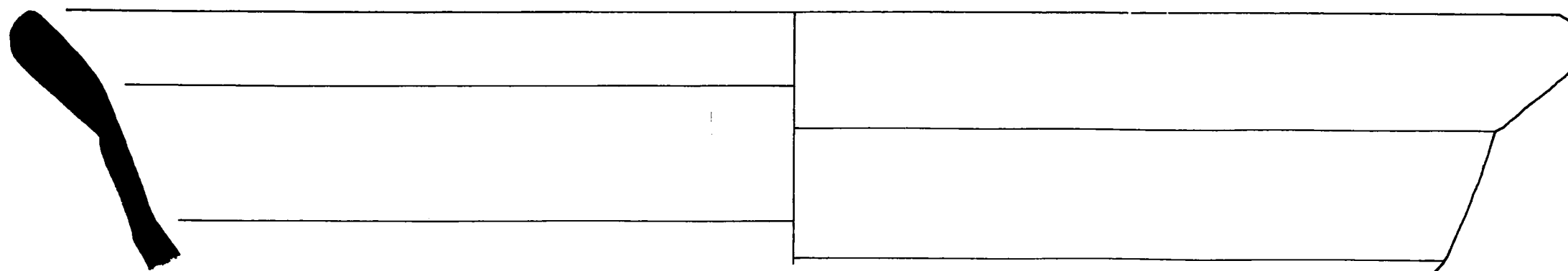

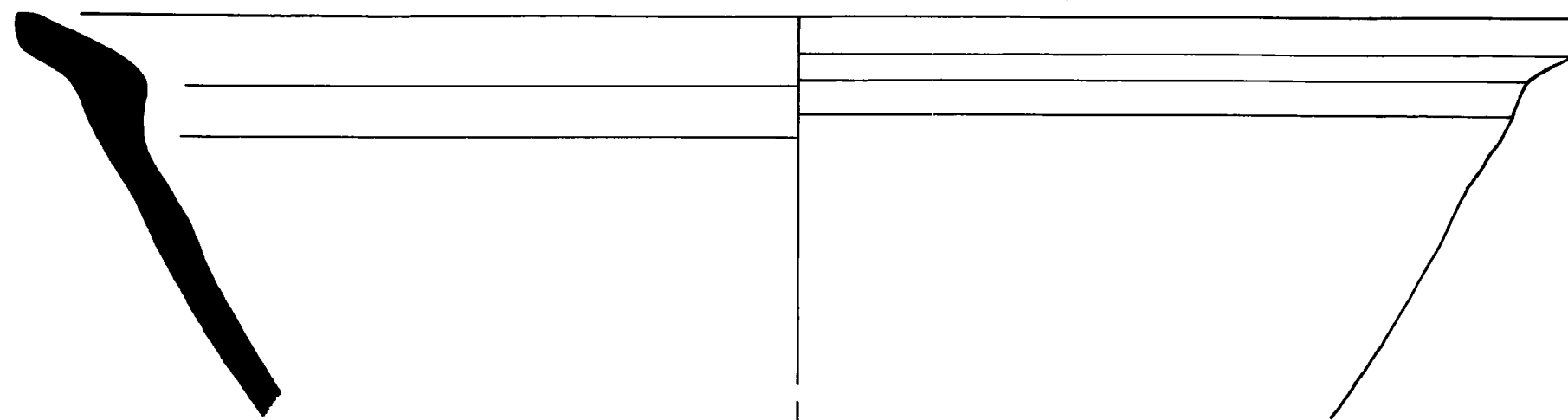
CM.F.03.17

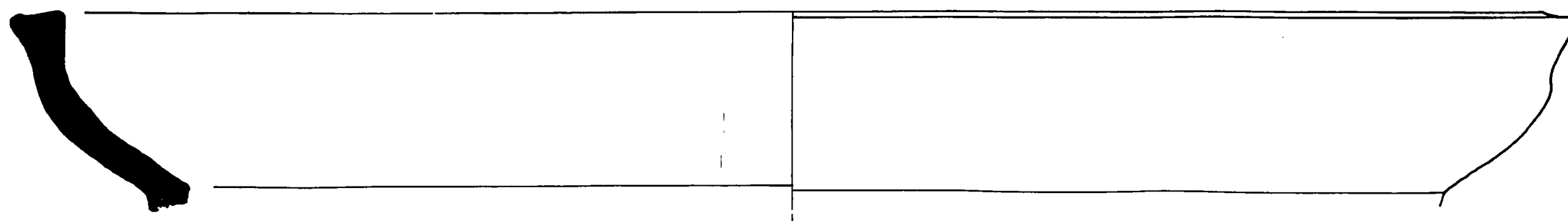
Làmina VII. CM.F.03.17: fragment de tapadora. Ceràmica grisa.

CM.E.28.9

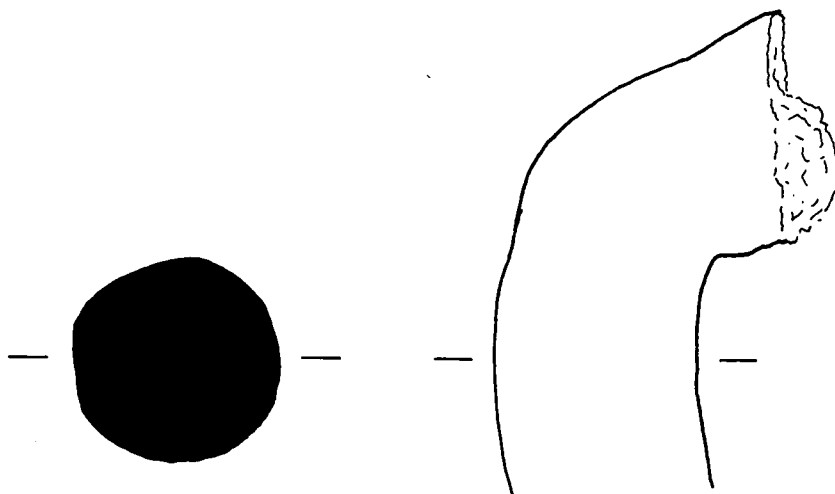
CM.E.16.454

CM.F.03.13

Làmina VIII. CM.E.28.9: fragments informes. Ceràmica grisa.
CM.E.16.454: fragment de vora de plat fondo. Ceràmica comuna.
Pasta grisa, refractària; superfície bruna.
CM.F.03.13: Fragments de vora. Ceràmica grisa.

CM.E.21.12

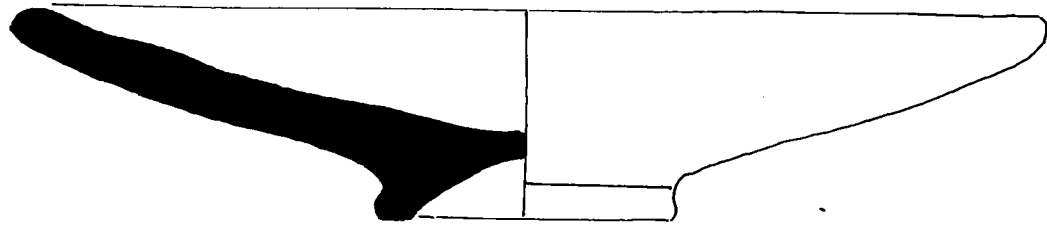
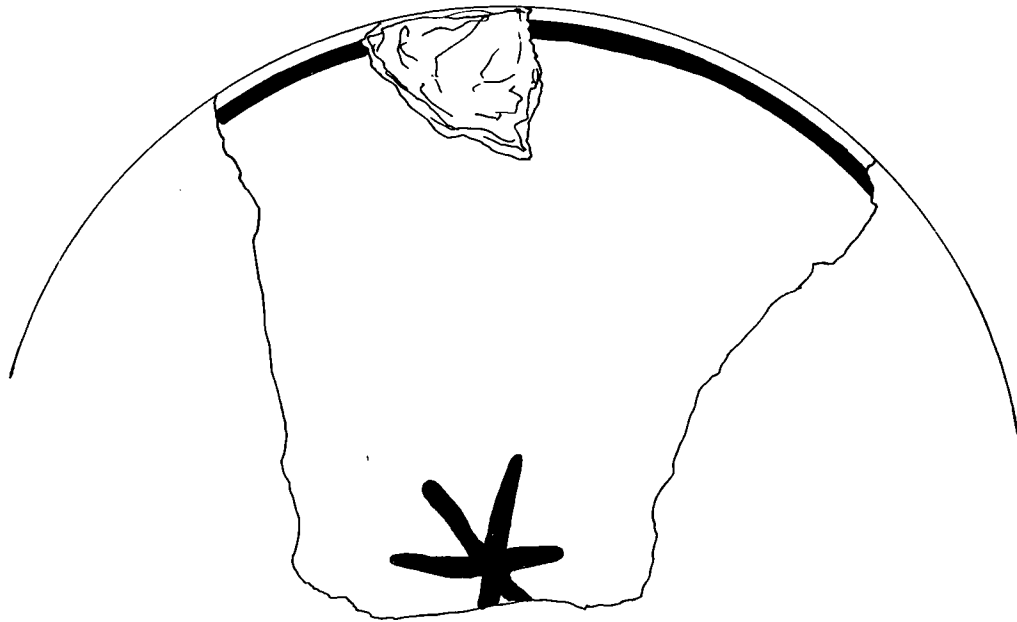

CM.E.17.4

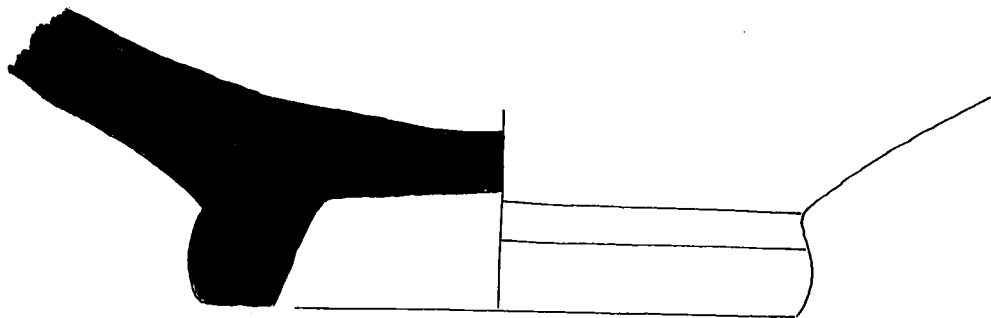
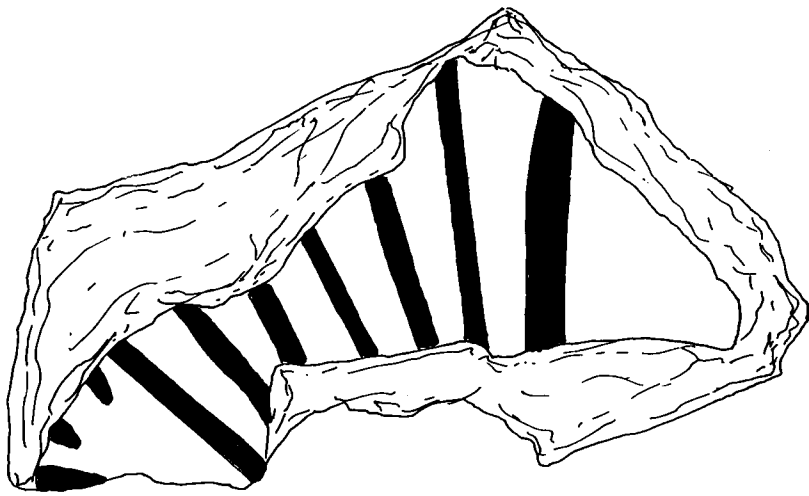

Làmina IX. CM.E.21.12: fragment de nansa. Secció circular. Ceràmica comuna.
Pasta bruna, refractària.

CM.E.17.4: fragment informe. Superfície plana amb orificis. Ceràmica grisa.

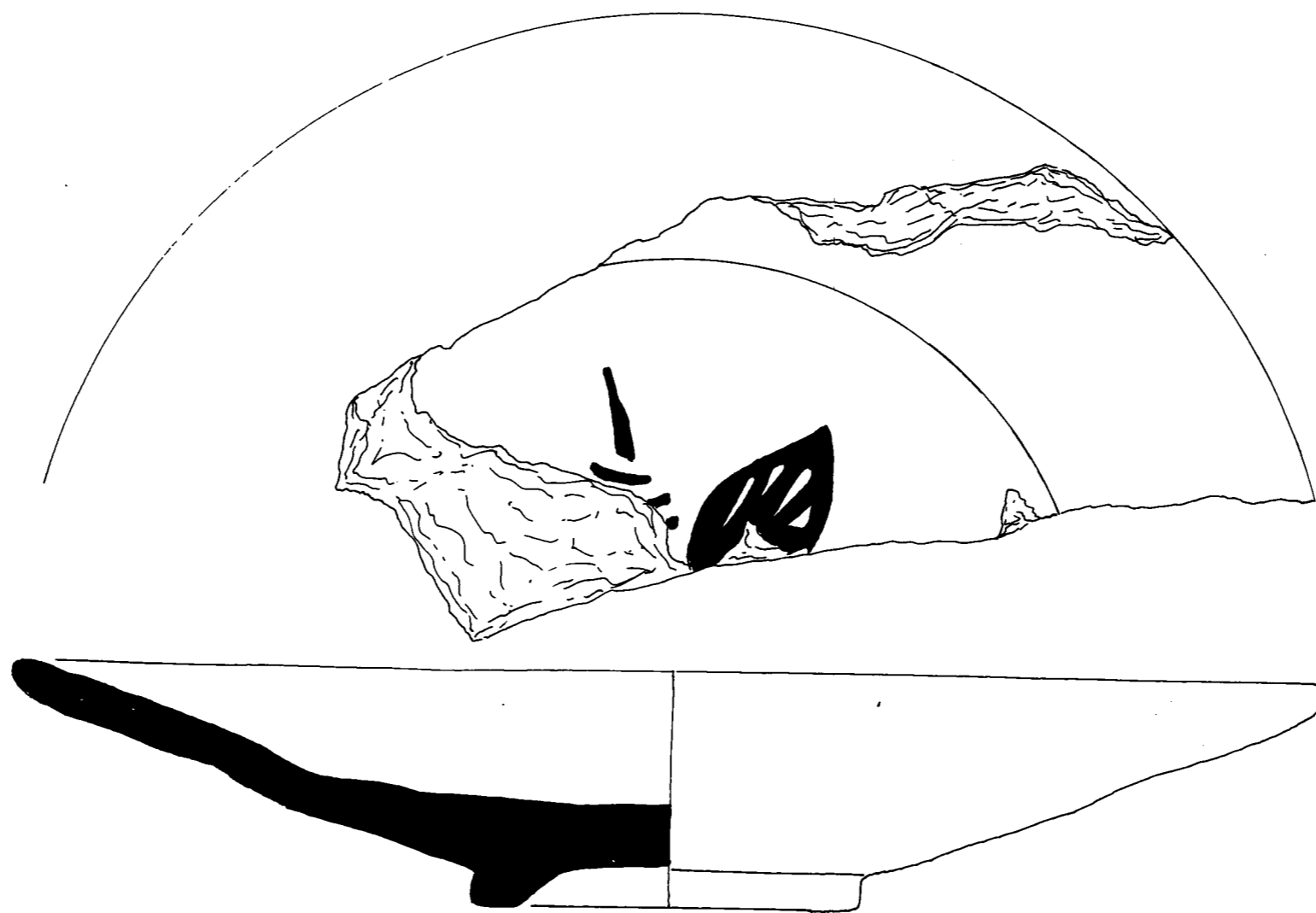
CM.F.03.147

CM.G.02.16

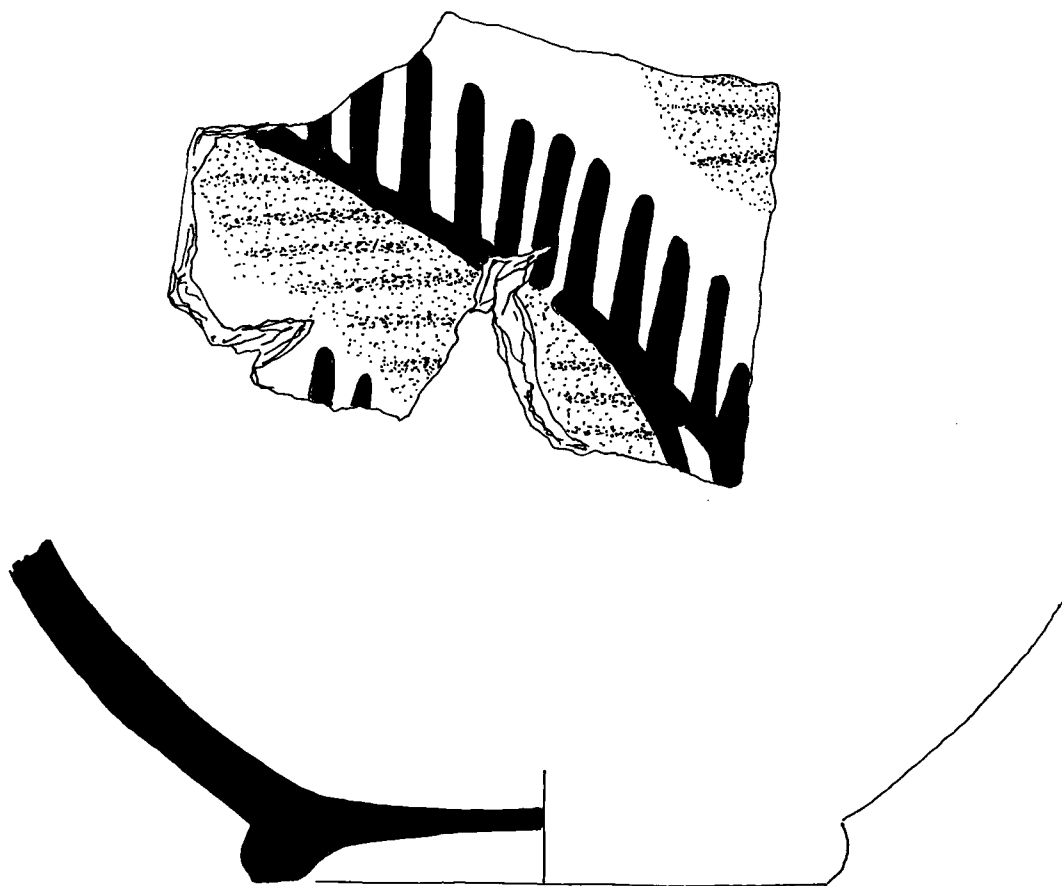
Làmina X. CM.F.03.147: fragment de vora i base de plat. Ceràmica vidrada. Decoració: manganès.
Motiu: estrella, al fons.
CM.G.02.16: fragment de base. Ceràmica vidrada. Decoració: manganès. Motiu radial.

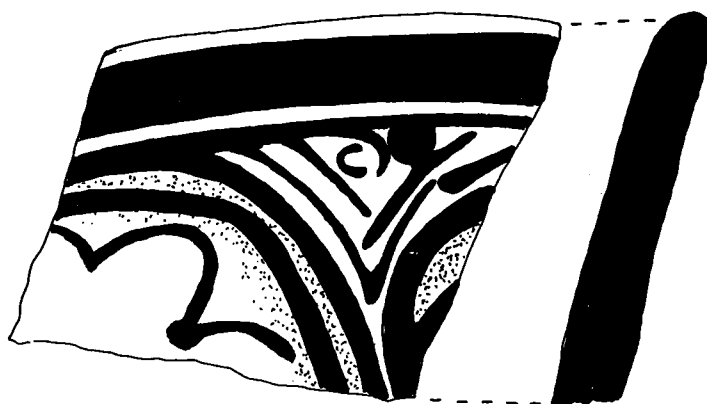
CM.E11.3

Làmina XI. CM.E.11.3: fragment de vora i base de plat. Ceràmica vidrada.
Decoració blava. Motiu floral.

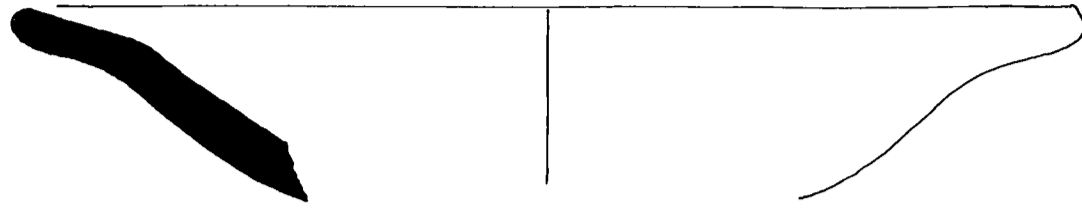
CM.E12.166

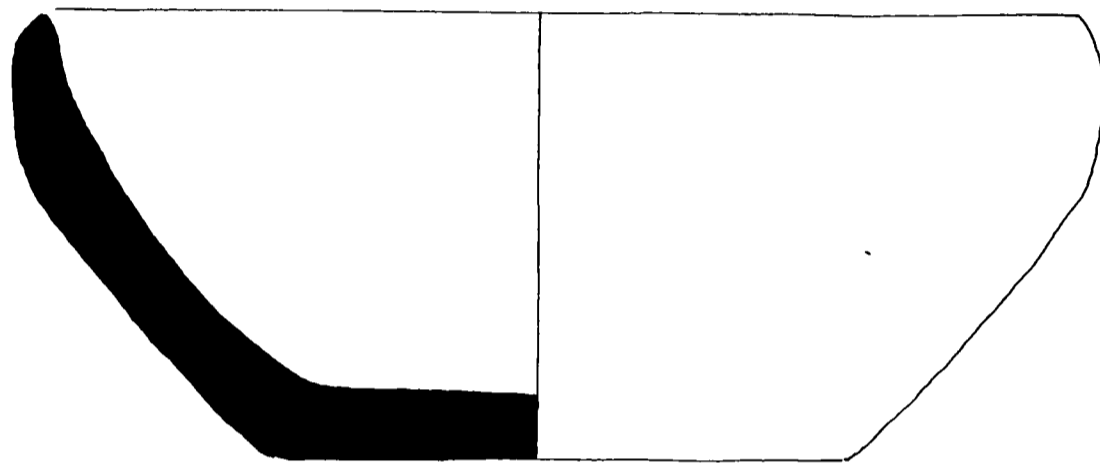
CM.E15.116

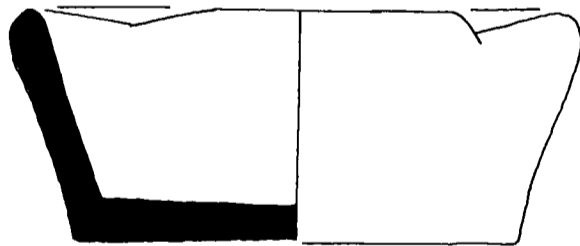
Làmina XII. CM.E.12.166: fragments d'escudella. Ceràmica vidrada. Decoració: verd i manganès.
CM.E.15.116: fragments de vora de plat. Ceràmica vidrada. Decoració: verd i manganès.

CM.F03.152

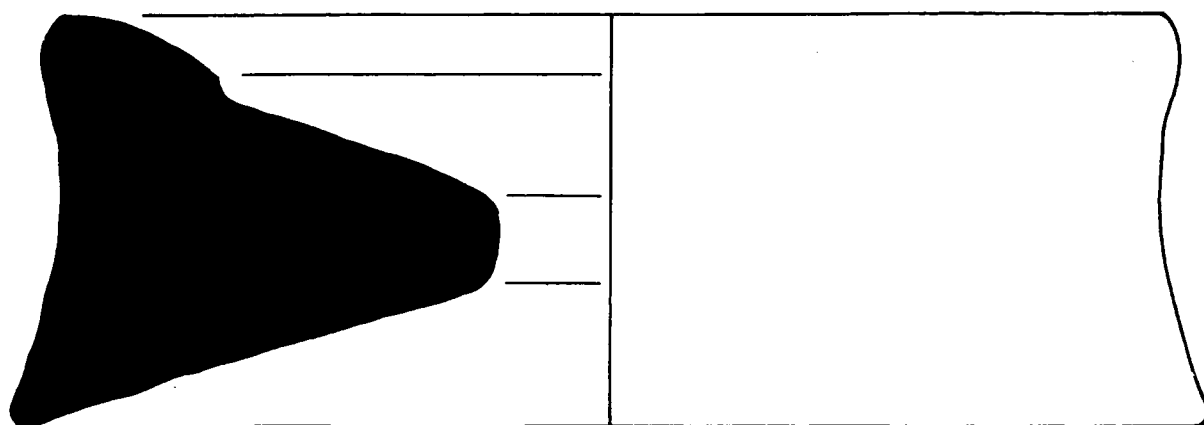
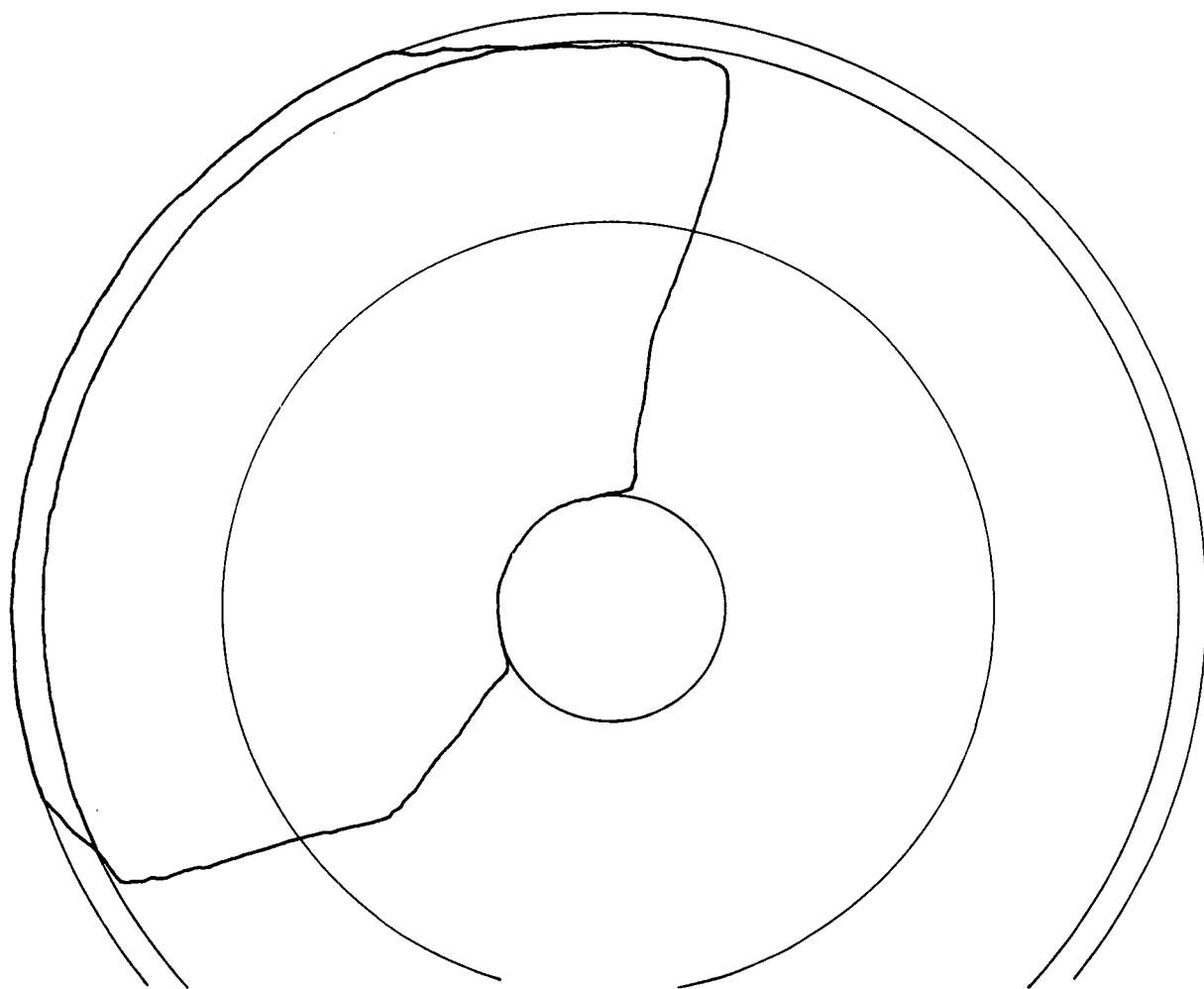
CM.E9.107

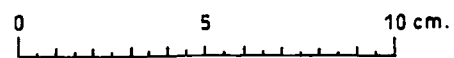
CM.E11.4

Làmina XIII. CM.F.03.152: fragments de vora. Ceràmica vidrada. Vernís blanc.
CM.E.09.107: bol. Ceràmica vidrada. Vernís blanc.
CM.E.11.4: fragment de vora de llàntia. Ceràmica vidrada.
Vernís marró a la superfície interior.

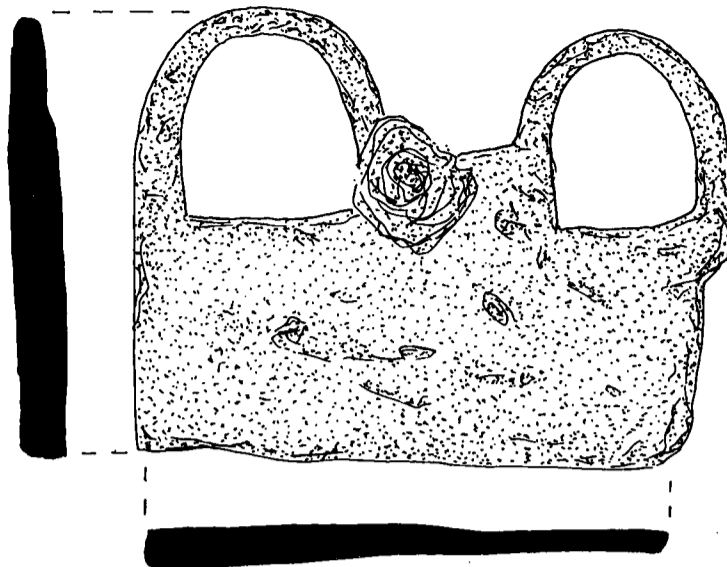

CM.E.15.416

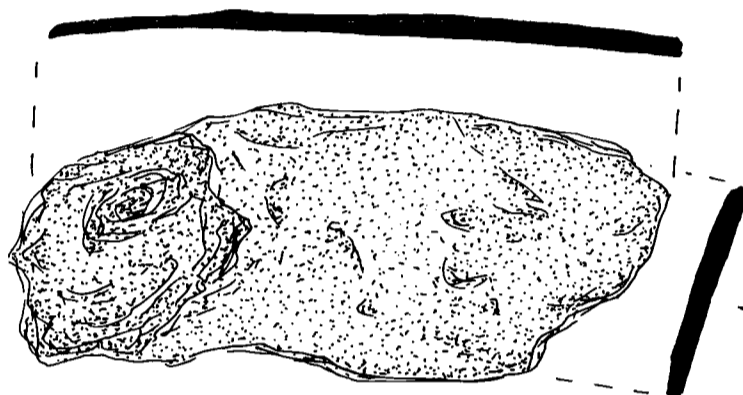

Lâmina XIV. - CM.E.15.416: fragment de pedra de molí manual.

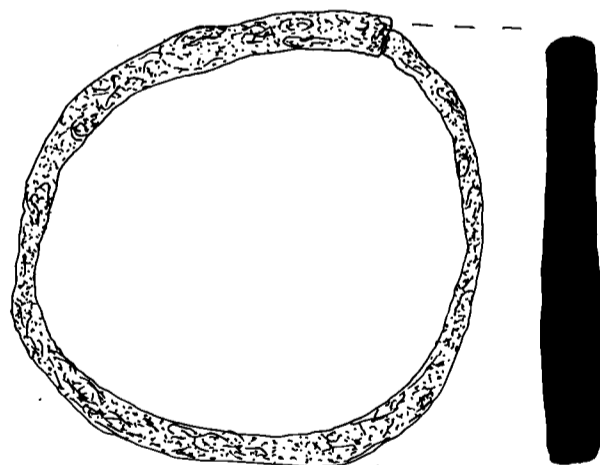
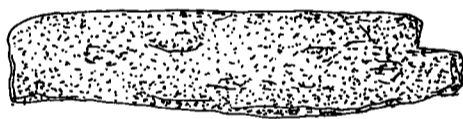

CM.F03.382

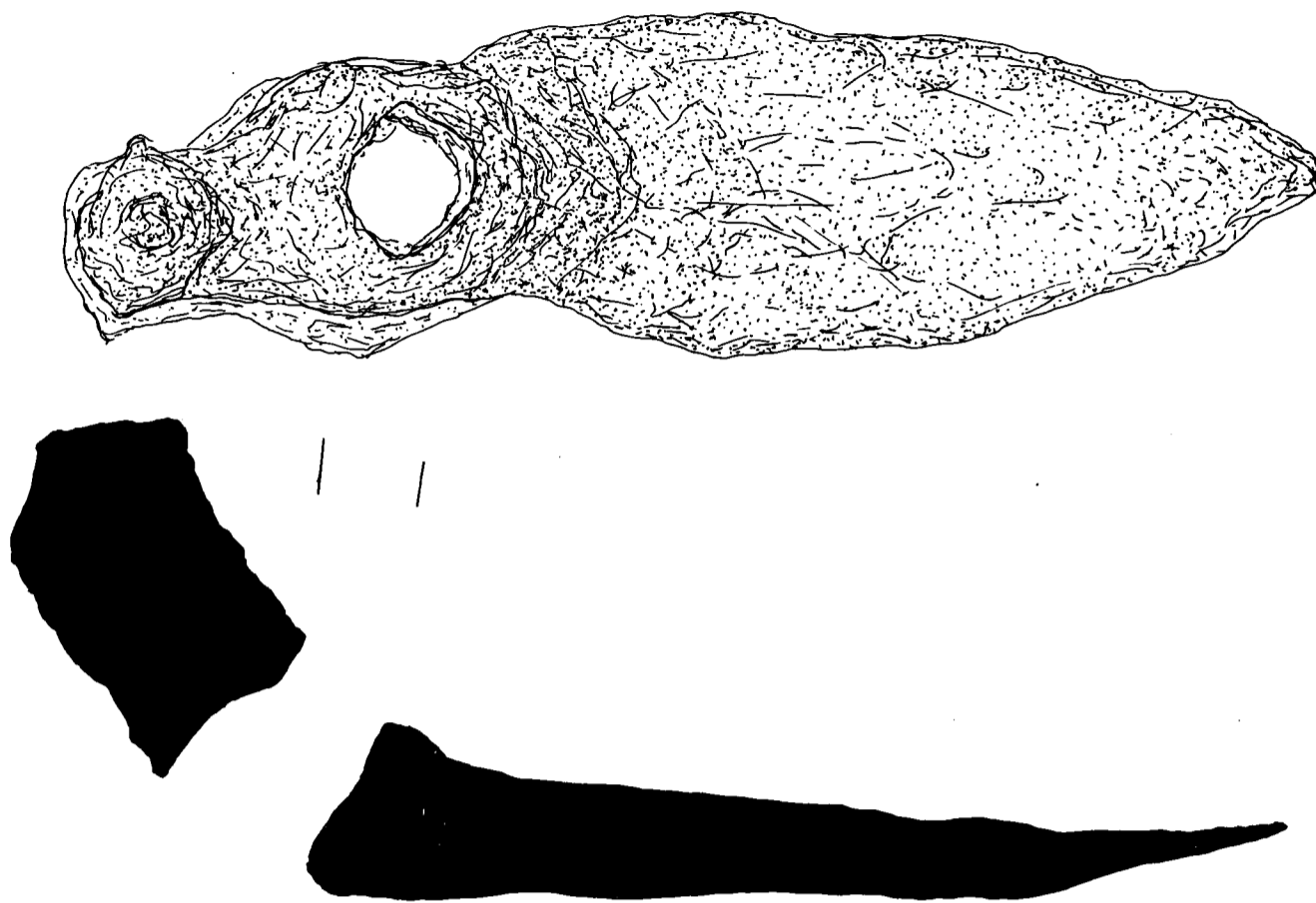
CM.E24.14

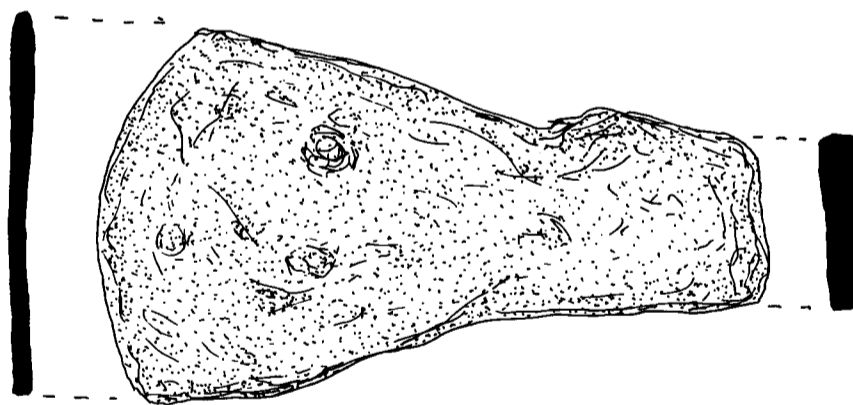
CM.E.10.53

Lamina XV. CM.E.03.382: peça indeterminada de ferro.
CM.E.24.14: fragment indeterminat de ferro.
CM.E.10.53: argolla de ferro.

CM.E.25.71

CM.E.14.65

Làmina XVI. CM.E.25.71: fragment d'eina agrícola.
CM.E.14.65: fragment d'eina indeterminada. Ferro.

Relació de plànols

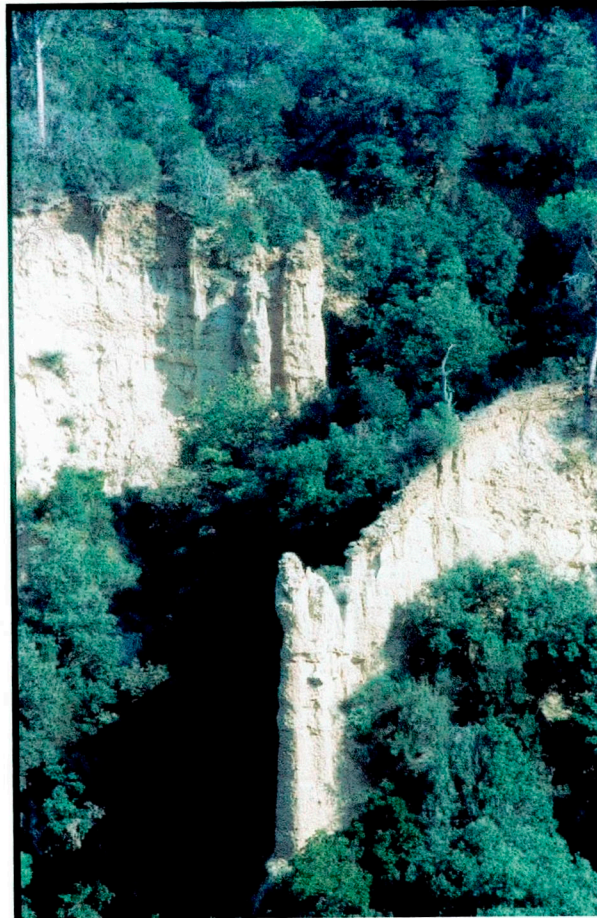
1. Plànol de situació
Escala 1:50.000
2. Planta general.
Zona d'intervenció
Campanya 2000
Escala 1:200
3. Planta general.
Zona d'intervenció
Campanya 2001
Escala 1:200
4. Planta general.
Àmbits i seccions
Escala 1:200
5. Planta general
Estructures documentades
Escala 1:50
6. Planta de l'àmbit E
Estructures E-4 i E-7
Canalització CN-1
Escala 1:50
7. Planta de l'àmbit E
Mur MR-12. Estructura ES-5
Escala 1:50
8. Planta de l'àmbit E
Forats F-1, F-2, F-3 i F-4
Escala 1:50
9. Seccions A-A' i B-B'
Escala 1:50
10. Secció C-C'
Escala 1:50
11. Secció D-D'
Escala 1:50
12. Secció E-E'
Escala 1:50
13. Planta i cotes
Mur MR-10
Escala 1:20
14. Planta i cotes
Escala ESC-1. Estructura ES-3.
Murs MR-9, MR-11 i MR-13
Escala 1:20
15. Planta i cotes
Murs MR-14 i MR-15
Escala 1:20
16. Planta i cotes
Murs MR-16, MR-26 i MR-27
Escala 1:20
17. Planta i cotes
Murs MR-21, MR-23 i MR-24
Escala 1:20
18. Planta i cotes
Murs MR-22
Escala 1:20
19. Plantes i cotes
Canalització CN-1
Coberta i estructura de canalització.
Escala 1:20
20. Planta i cotes
Estructura ES-6. Mur MR-18
Escala 1:20
21. Planta i cotes
Estructures ES-4 i ES-7
Escala 1:20
22. Planta i cotes
Estructura ES-5. Mur MR-12
Escala 1:20
23. Planta i cotes
Forats F-1, F-2, F-3 i F-4
Escala 1:20
24. Planta i cotes
Forat F-5. Llar - 2
Escala 1:20
25. Planta i cotes
Estructura ES-8
Escala 1:20

Relació de fotografies

1. Exterior del castell. Fossat oest.
2. Entorn del castell, a l'est.
3. Àmbits G i F a l'inici de la intervenció
4. Àmbits G i F al final de la intervenció
5. Àmbit F. Mur MR-14
6. Àmbit F. Detall del mur MR-14
7. Àmbit E (est) al final de la intervenció de l'any 2000
8. Diverses estructures de l'àmbit E
9. Àmbit E. Estructura ES-1
10. Àmbit E. Estructura ES-2
11. Àmbit E. Estructures ES-2 i ES-3
12. Àmbit E. Parament interior del mur MR-S
13. Àmbit E. Tram oest dels murs MR-10 i MR-8
14. Àmbit E. Mur MR-12
15. Àmbit E. Murs MR-10, MR-23 i MR-24
16. Àmbit E. Tram oest dels murs MR-10 i MR-24
17. Àmbit E. Diverses estructures documentades
18. Àmbit E. Estructures del sector est. Murs MR-10 i MR-21 i canalització CN-1
19. Àmbit E. Diverses estructures del sector est. Forats F-1, F-2, F-3 i F-4, estructura ES-6, murs MR-10, MR-12 i MR-22 i canalització CN-1.
20. Àmbit E. Sector oest. Llar LI-2 i rasa de fonamentació del mur MR-S
21. Àmbit E. Estructura ES-8
22. L'àmbit E al final de la intervenció
23. L'àmbit E al final de la intervenció
24. Espasa de ferro (CM.E.04.530)
25. Espasa de ferro (CM.E.04.530)
26. Esperó de bronze (CM.E.09.167)
27. Esperó de ferro (CM.E.16.449)
28. Ganivet de ferro (CM.F.03.381)
29. Penjoll de bronze (CM.F.02.70)
30. Picarol de bronze (CM.F.03.393)
31. Pany de ferro (CM.E.09.168)
32. Pany de ferro (CM.E.09.168)

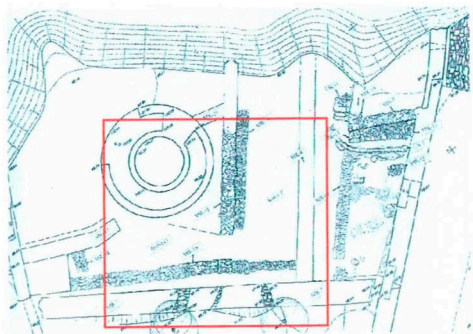
1. Exterior del castell. Fossat oest.

2. Entorn del castell, a l'est. Es pot observar la forta erosió que pateix l'estrat geològic; aquest fet, unit als terratrèmols de la primera meitat del segle XV, va provocar l'esfondrament del sector est del castell de Montclús.

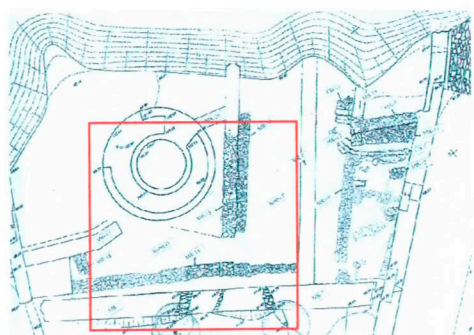

3. Àmbits G i F a l'inici de la intervenció

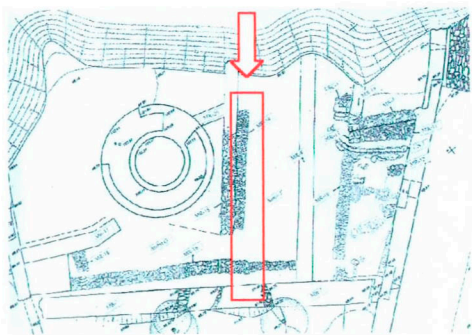
4. Àmbits G i F al final de la intervenció

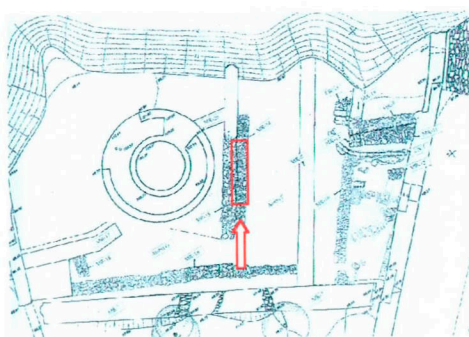

5. Àmbit F. Mur MR-14

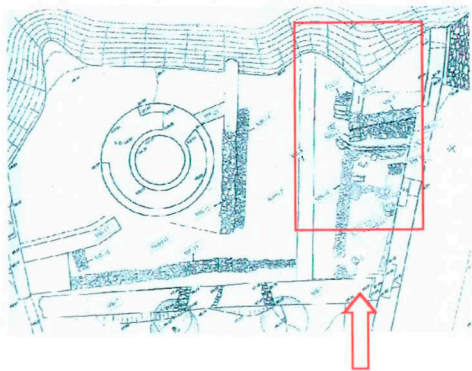

6. Àmbit F. Detall del mur MR-14

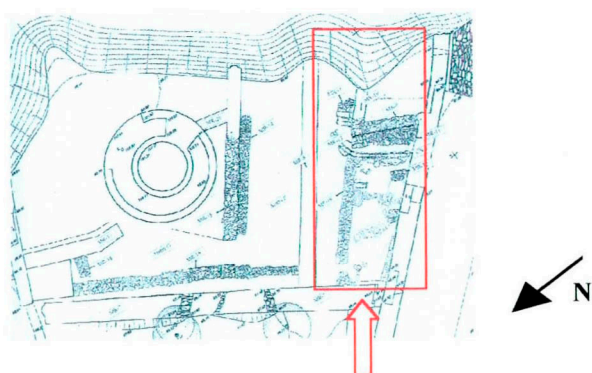

7. Àmbit E (est) al final de la intervenció de l'any 2000

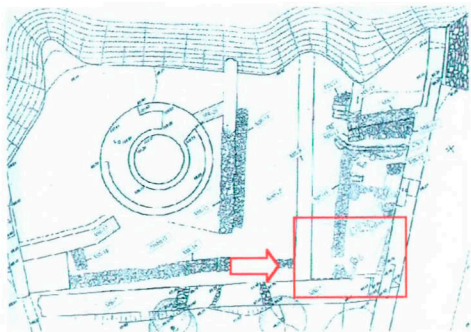

8. Diverses estructures de l'àmbit E

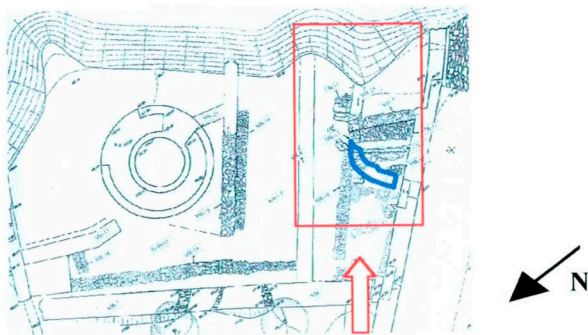

9. Àmbit E. Estructura ES-1

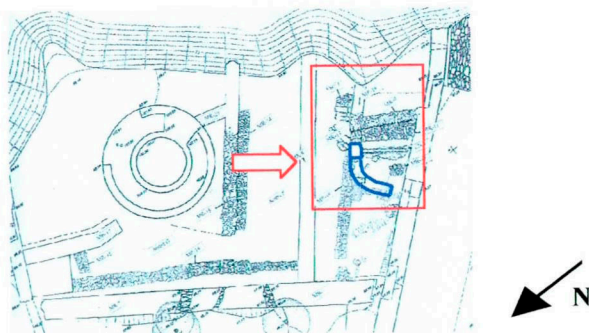

10. Àmbit E. Estructura ES-2

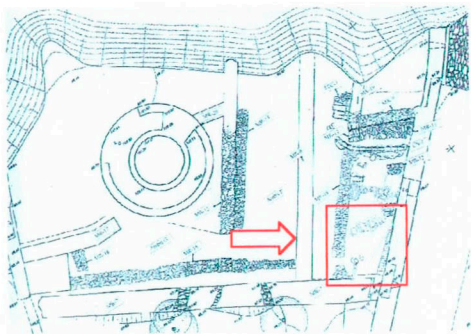

11. Àmbit E. Estructures ES-2 i ES-3

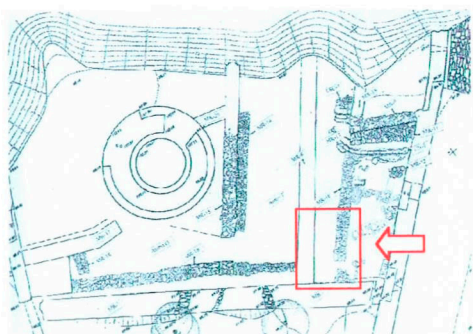
12. Àmbit E. Parament interior de la muralla: MR-S i MR-25.
Es poden observar els dos tipus de fàbrica del mur.

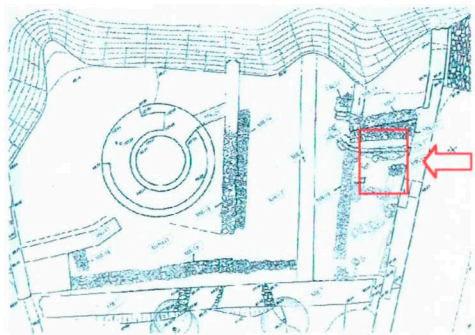

13. Àmbit E. Tram oest del mur MR-10 i, al fons, MR-8. La part baixa del mur MR-8, més antiga, està tallada pels mur MR-7, a l'esquerra; la part més nova de MR-8, s'hi adossa.

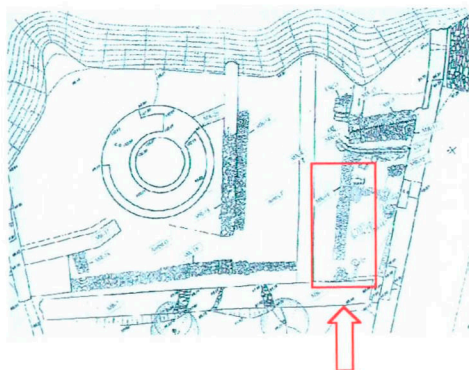

14. Àmbit E. Mur MR-12

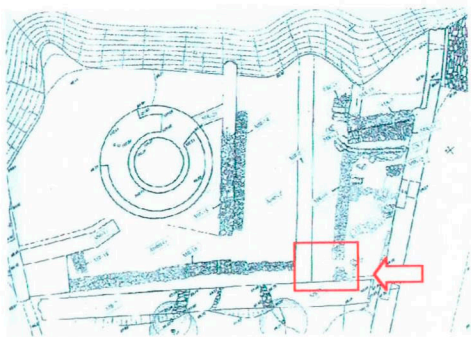

15. Àmbit E. Murs MR-10 (al centre) i MR-23 i MR-24 (a sota, a l'esquerra)

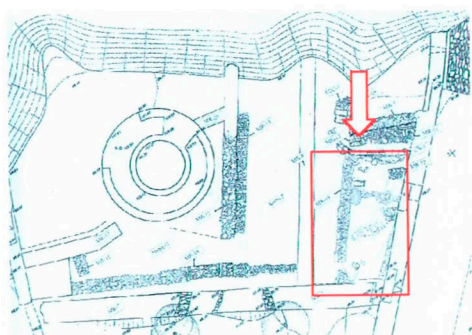

16. Àmbit E. Tram oest dels murs MR-10 i MR-24, tallats per la banqueta del mur MR-7

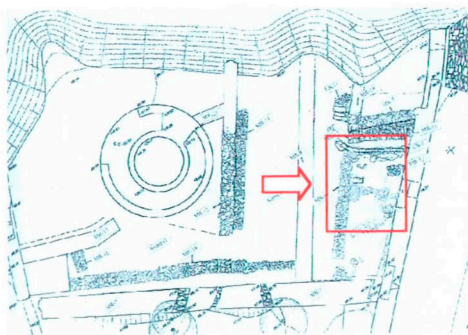

**17. Àmbit E. Diverses estructures documentades.
A la dreta es pot observar la superposició de diversos murs.**

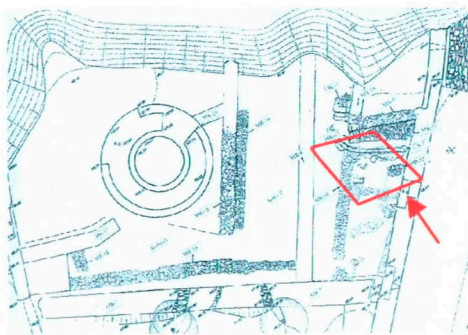

18. Àmbit E. Estructures del sector est. En primer terme, el mur MR-10; a sota, el mur MR-21; a l'esquerra, canalització CN-1.

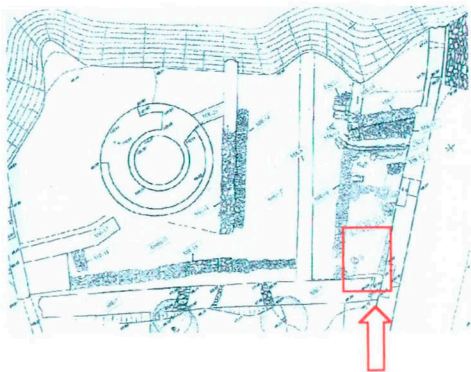

19. Àmbit E. Diverses estructures del sector est: forats F-1, F-2, F-3 i F-4, estructura ES-6, murs MR-10, MR-12 i MR-22 i canalització CN-1.

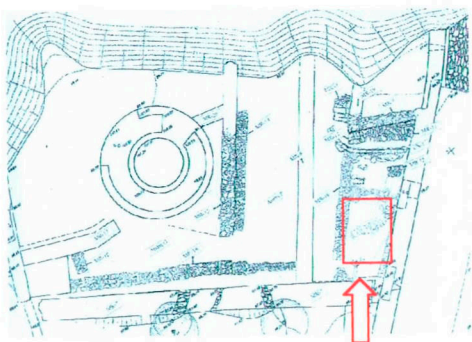
20. Àmbit E. Sector oest. Llar LI-2 i rasa de fonamentació del mur MR-S

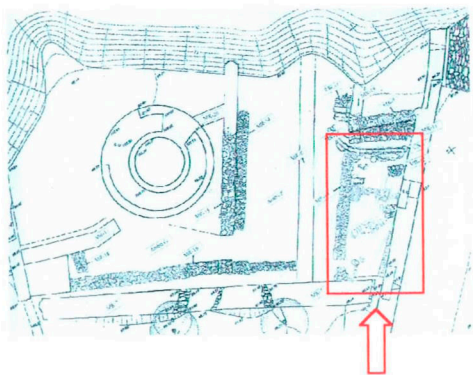

21. Àmbit E. Estructura ES-8, d'època ibèrica

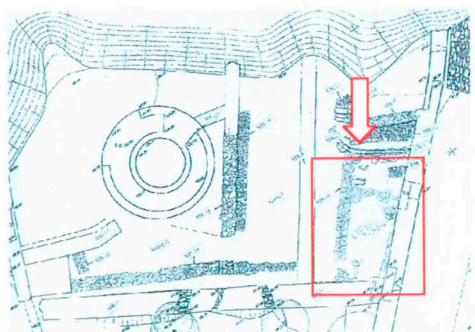

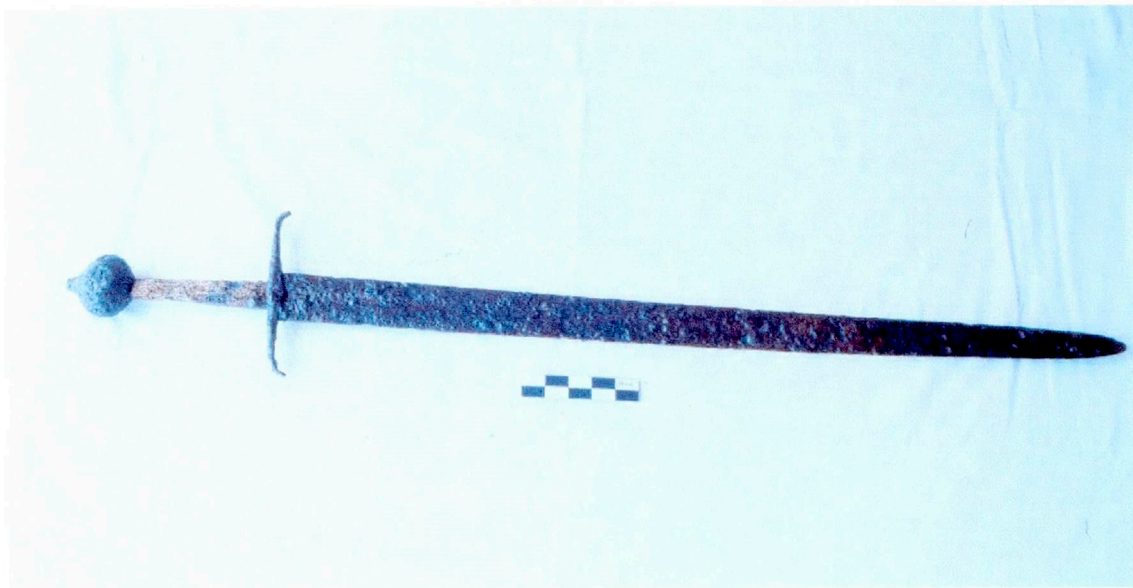
22. L'àmbit E al final de la intervenció. En primer terme, el forat F-6.

23. L'àmbit E al final de la intervenció

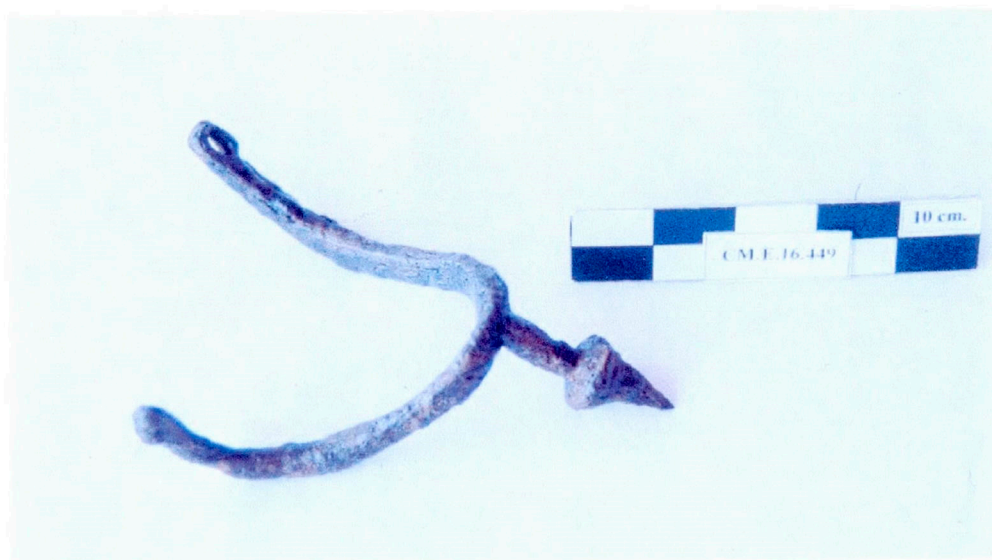

24 i 25. Espasa de ferro (CM.E.04.530)

26. Esperó de bronze (CM.E.09.167)

27. Esperó de ferro (CM.E.16.449)

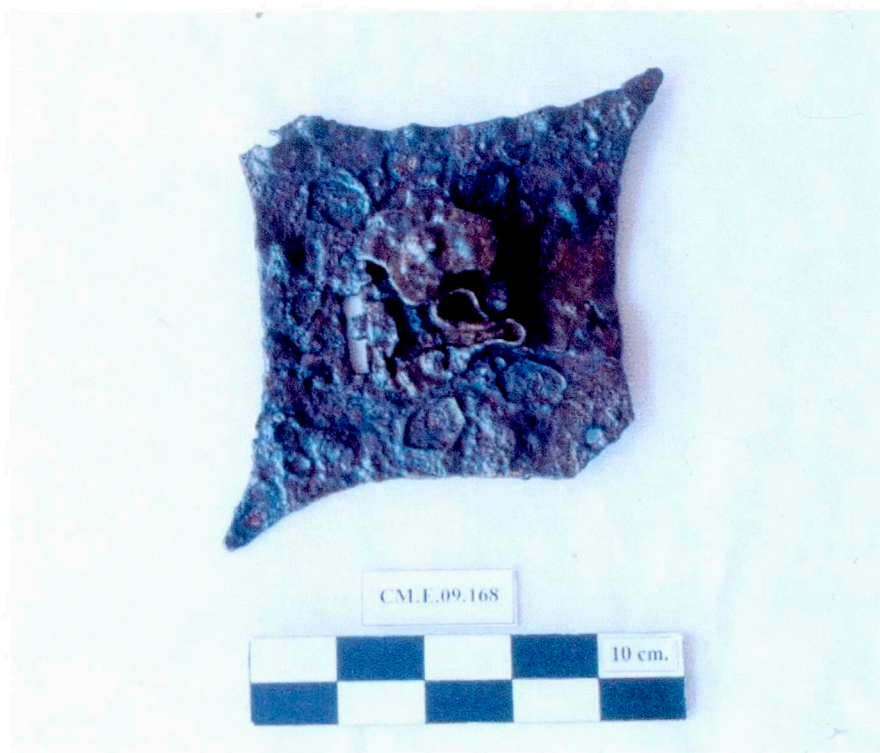
28. Ganivet de ferro (CM.F.03.381)

29. Penjoll de bronze (CM.F.02.70)

30. Picarol de bronze (CM.F.03.393)

31 i 32. Pany de ferro (CM.E.09.168)